

**Борис Шпір
Юрій Бабічин**

**РОЗРОБКИ УРОКІВ
ІЗ ХРИСТИЯНСЬКОЇ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕТИКИ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Для учнів старших класів закладів
загальної середньої освіти
(33 уроки, факультатив)

*За загальною редакцією
Олександра Бокотея*

Ужгород – 2022

Рецензенти:

Баяновська Марія Романівна – кандидат пед. н., доц., завідувач кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін ЗППО.

Староста Володимир Іванович – доктор пед. н., проф. кафедри педагогіки ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Шпір Борис, Бабічин Юрій

Ш 8 Розробки уроків із християнської екологічної етики: навчально-методичний посібник для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти (33 уроки, факультатив) / Борис Шпір, Юрій Бабічин. – Ужгород : «Карпатська вежа», 2022. – 144 с.

ISBN 978-966-8269-74-5

Видання містить розробки 33 факультативних уроків, які мають на меті розкрити учням християнську позицію стосовно ставлення людини до природи – створіння Божого, а також формувати «екологію душі» людини. Крім того, посібник дає учням можливість повторно закріпити деякі екологічні знання, зрозуміти цінності навколишнього природного середовища, усвідомити важливість взаємозв'язку «людина – довкілля», розцінювати збереження природного довкілля, відновлення його пошкоджених ділянок з позиції духовного розвитку людини.

Посібник адресований учителям християнської етики, катехитам, учням і студентам духовних та світських навчальних закладів, душпастирям, а також всім людям доброї волі.

УДК 24-64:502.211(477.87-751.2):37.015.31:504

© Шпір Борис, 2022
 © Бабічин Юрій, 2022
 © ГО «Інститут еколого-релігійних студій», 2022
 © Видавництво «Карпатська вежа», 2022

ISBN 978-966-8269-74-5

Вступ	5
Навіщо вивчати християнську екологічну етику	6
Покликання людини на Землі	6
Важливість викладання християнської етики	9
1. Основи теорії вивчення християнської екологічної етики ...	11
Урок 1. Основа та завдання предмета «Християнська екологічна етика»	11
Урок 2. Історія становлення дисципліни	17
Урок 3-4. Цінність природи.....	22
Урок 5. Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).....	29
2. Бог, людина, створіння	32
Урок 6. Світ як створіння Божою волею.....	32
Урок 7. Покликання людини на Землі. Людина і всесвіт створених речей	37
Урок 8. Зло – порушення гармонії екосистеми створіння. Наслідки гріха.....	42
Урок 9. «Все пробуйте, доброго ж тримайтесь» (1 Солунян 5, 21)	48
Урок 10. «Нехай буде досконалою Божа людина» (2 Тим. 3,17).....	53
Урок 11. Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).....	57
3. Охорона довкілля	60
Урок 12. Обов'язок обробляти і доглядати Землю	60
Урок 13. Криза у взаєминах між людиною і довкіллям	65
Урок 14. Суспільна відповідальність за довкілля	70
Урок 15. Довкілля та справедливий розподіл благ	75
Урок 16-17. Нові способи життя (практична робота).....	80
Урок 18. Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).....	84

4. Біблія – джерело моралі	87
<i>Урок 19-22.</i> Бог звертається до людей через блаженства... 87	
<i>Урок 23.</i> Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).....	97
5. Екологія душі	100
<i>Урок 24.</i> Зрозуміти себе. Хто я, для чого я?	100
<i>Урок 25-26.</i> Починати з себе	105
<i>Урок 27.</i> Рости – означає змінюватися, самовдосконалюватися.....	110
<i>Урок 28.</i> Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).....	114
6. Християнин і природа	117
<i>Урок 29.</i> Християнська екологія	117
<i>Урок 30.</i> Охорона природи законом	122
<i>Урок 31.</i> Духовний образ людини та доля світу природи	126
<i>Урок 32.</i> Відповідальність людини-християнина у справі охорони навколишнього середовища	130
<i>Урок 33.</i> Підсумковий урок	135
Післямова	138
Література	139

Вступ

Школа – місце формування дитини як особистості. Саме сюди приходять діти, щоб отримати нові знання, задовільнити свою цікавість, утвердити себе в соціумі тощо. Та ще одним важливим завданням загальноосвітнього навчального закладу є виховання.

Виховання – формування особистості учня на основі стандартизації встановлених правил, дотримання законів, моральних принципів та настанов. Це процес кропіткої роботи, в якій кожен крок має свою цінність. Та, на превеликий жаль, згідно зі статистикою, в Україні погіршився стан виховного процесу.

Основними чинниками, що внесли негатив у виховну роботу, стали:

- ЗМІ: телебачення, реклама, низькопробна друкована продукція;
- Інтернет: вільний доступ до небажаних, а також заборонених веб-сторінок;
- західний спосіб мислення та стиль життя: філософія свободи, яка є незалежною від моралі;
- духовний занепад, спричинений впливом радянської філософії;
- духовна пасивність, спричинена пострадянським періодом: відсутність морального та ідеологічного виховання, дитячих організацій тощо.

Основним завданням дисциплін духовно-морального спрямування є формування особистості учня на морально-естетичних, духовних основах виховання. Саме цим дисциплінам належить не тільки донести до свідомості учня основні теоретичні знання, але й зберегти у підсвідомості кожної дитини основи морального виховання, побудовані на духовних принципах. Інакше кажучи, головним завданням є отримати теоретичні знання та впровадити їх у життя для гармонійного розвитку особистості учня та формування свідомих, морально стійких громадян України.

Морально-естетичне виховання охоплює багато різних напрямків: етичний, естетичний, патріотичний, національно-патріотичний, громадський, суспільний, духовний.

В основі духовного виховання лежить праця над формуванням особистості учня, а саме: його світогляду, характеру, моралі, стосунків із людьми, ставлення до Творця (релігійний напрямок), ставлення до довкілля (екологічне виховання).

Саме до проблем екологічного виховання на основі духовних принципів і моралі ми звертаємо увагу в цьому посібнику.

Навіщо вивчати християнську екологічну етику

Спосіб життя сучасної людини, як визнають вчені і філософи, веде до деградації довкілля, тоді як завдання людства – доглядати Землю і все Створіння. Оскільки спосіб життя визначають етика і мораль або, краще сказати, духовність, то порятунком для навколишнього природного середовища повинно стати відновлення і розвиток просвіти, освіти, виховання – важливих складових нашого ества.

Християнська екологічна етика – це наука про формування високих якостей духовності й моралі, добра й відповідальності за все, що створене на планеті Земля. Це наука гармонізації внутрішнього світу людини зі світом, який її оточує, на основі поєднання релігійних цінностей і сучасних наукових уявлень про Всесвіт.

Мета впровадження цього навчального курсу – сприяти розвитку в молоді духовності, любові, поваги до природи й усього створіння, розуміння найтісніших взаємин між людиною і навколишнім середовищем.

Головним завданням також є відтворити в душі кожного учня почуття власної відповідальності за довкілля через призму самооцінки своїх дій, вчинків, переконань, формування якостей характеру, соціальних відносин, саморозуміння та самопізнання.

Посібник є практичним доповненням до курсу інших розділів із «Християнської етики». Він поєднує в собі теоретичні знання та практичні вправи для формування гармонійного розвитку особистості людини. Освоївши цей курс, кожен учень зможе самостійно спробувати впливати на розвиток власної особистості, самовдосконалюючись через призму моралі.

Покликання людини на Землі

Створюючи у Всесвіті місце мешкання для людини, Господь Своєю премудрістю з любов'ю створив Землю. Вона була така прекрасна, що всі небесні істоти раділи, побачивши світ, який створив Бог. Наприкінці шостого дня творіння, підсумовуючи Свою творчу працю, Бог залишився задоволений і побачив, що Він створив усе дуже добре. Святе

Письмо докладно, у деталях дає нам цю величну, прекрасну картину творення Богом світу для нашого життя.

Господь створив людину з пороку земного і вдихнув у неї життя, Він оселив її у чудесному плодоносному саду – раю. Бог Сам насадив цей сад, і в ньому було все необхідне для життя та повного благополуччя. Оселившись у ньому, Адам одержав Боже доручення: обробляти і зберігати сад Едемський. У його обов'язок входило також давати імена усім тваринам і птахам, володарюючи над ними. Коли Господь створив Адамові дружину, то заповів їм плодитися, розмножуватися, наповнювати землю і володіти нею, тобто дбайливо, відповідально й ощадливо використовувати всі багатства, закладені в ній Богом.

Гріхопадіння перших людей зіпсувало не тільки природу самої людини, але й позбавило землю Божого благословення. Земля зростила бур'яни, терня та інші рослини, з якими людина була змушена боротись, щоб *«у скорботі, у поті свого чола вирощувати хліб»*. Гріх зробив серце людини невдячним, безтурботним, безжалісним і корисливим у ставленні до творіння Божого.

Протягом всієї історії люди безвідповідально губили землю, недбало, безгосподарно і марнотратно використовуючи багатства її рослинного та тваринного світу, корисні копалини. Від наших попередників нам дісталися ґрунти, забруднені хімічними і радіоактивними речовинами; води рік, джерел і морів, отруєні хімічними скидами і нечистотами; повітря, забруднене отруйними газами; вирубані ліси, які очищали повітря. Фактично, земля стала мало придатна для повноцінного мешкання людини, і поки що люди продовжують її губити. У Біблії написано, що для тих, хто губив землю, прийде покарання Божого суду.

Наголошуючи на слова Святого Письма, християнські церкви закликають дбати про Боже створіння.

«Сьогодні наша сестра Земля ридає, бо ми завдали їй шкоди своїми зловживаннями та безвідповідальним використанням дарів, якими її нагородив Господь. Ми дійшли до того, що вважаємо себе її володарями і хазяїнами, які мають право розграбовувати її, коли заманеться», – йдеться в енцикліці *«Laudato Si»* («Славен будь»), яка дана Папою Римським Франциском у 2015 році. Це перша енцикліка (пастирський лист єпископа Риму на моральні, доктринальні, дисциплінарні теми, адресований Вселенській Церкві), що цілковито присвячена богословським і моральним питанням збереження Божого творіння. Це послання є важливим джерелом осмисленням

дій людини стосовно Божого творіння. Тож у цьому виданні ми неодноразово звертатимемось до нього, а також до інших актуальних документів християнських церков.

Наслідуючи приклад автора енцикліки Папи Римського Франциска, застосовуватимемо важливий інструмент – науку. Адже для кращого осмислення порушених нами питань дуже важливо враховувати *«результати найпрогресивніших з-поміж доступних на сьогодні наукових досліджень... Це створить конкретну основу для подальшого етичного та духовного маршруту»* (Папа Франциск «Славен будь», С. 15).

Слід зазначити, що протягом викладу тексту посібника ми часто звертатимемось до текстів Святого Письма, зокрема цитуватимемо Книгу Буття про створення Богом світу і людини. Але при цьому не обов'язково буквально трактується Біблія. Говорячи про створення світу, цитуємо Біблію заради вказівки на саму суть того, що *Бог є Творець, а світ – Його творіння*, а не на сам механізм створення світу. Процес же філогенетичного розвитку живої і неживої природи має завдання досліджувати наука. Біблія і наука взаємодоповнюють одна одну, перша – подаючи знання про світ духовний, а також конкретні духовні орієнтири, правила і норми життя за Заповідями Божими, друга – дає знання про створений Богом матеріальний світ.

Німецький фізик Паскуаль Йордан (1902–1980) зазначав: *«Сучасна наука усунула перепони, які лежали раніше на шляху до гармонії між природничим знанням і релігійним світоглядом»*.

Православні церкви закликають до покаяння за шкоду, яку людина завдає природі. Яскравим прикладом відстоювання екологічної християнської позиції є Патріарх Константинопольський Варфоломій, якого неофіційно називають «зеленим Патріархом». В одному зі своїх послань він коротко, але влучно висловився про роль церкви і реального стану стосунків людини з природою: *«Церква не може мовчати, коли відбувається постійне нищення навколишнього середовища, що є наслідком людської жадібності і прагнення марного прибутку, що, зі свого боку, є, по суті, відчуженням від Бога»*.

Однак, незважаючи на руйнівну діяльність людини, Бог усе ще зберігає Землю, підтримуючи на ній необхідні умови, щоб людство не загинуло, щоб багато людей спаслося для вічного життя. Тому, усвідомлюючи велику відповідальність перед Богом за збереження Його творіння, кожний із нас може сприяти очищенню і відновленню Землі саме там, де ми живемо і працюємо. Вибираючи собі професію чи вид

діяльності, подумай, наскільки вони корисні, чи служать творенню, а не руйнуванню, чи безпечні вони для навколишньої природи, для здоров'я людей і тебе самого.

Вибирай собі творчу працю, що принесе тобі радість і добрі, корисні плоди для людей. Якщо ти бажаєш плідно і творчо трудитися на Землі, скажи про це Господу в молитві. Попроси в Нього допомоги, щоб ухвалити правильне рішення щодо професії чи трудової діяльності, що сприятиме творенню, а не руйнуванню Землі. Якщо ти винний перед Богом за які-небудь руйнівні дії, що псували Боже творіння, попроси в Господа прощення. Ти можеш також дякувати Богові за Його турботу, за те, що з Його великої любові й милості життя на планеті не загинуло і ми ще маємо воду, повітря і землю, що дає нам хліб.

Для порівняння зверни увагу на тексти з Біблії:

Книга Буття 1, 1–31; 2, 1–23; 3, 17–19;

Книга Йова 26, 7; 38, 1–18;

Книга Приповідок 8, 22–31; 12, 10, 11; 13, 6; 28, 19;

Книга Пророка Ісаї 3, 10; 27, 6; 65, 17–25;

Книга Пророка Єремії 27, 4, 5;

Євангеліє від Луки 14, 5; 15, 1–10;

Об'явлення 11, 17, 18.

Важливість викладання християнської етики

Етика – наука про мораль. Її викладання в освітніх дошкільних та шкільних навчальних закладах є на сьогодні неабияк актуальним та надзвичайно важливим.

Розвиток цивілізації, новітні технології, ЗМІ – все це має вплив на підростаюче покоління, докорінно змінює стереотип мислення. Таким чином, змінюється й напрямок духовного розвитку особистості – культура, виховання, ідеали, моральні цінності тощо. Крім інтелектуального розвитку, на який тепер працює потужна сила прогресу – інтернет, інтерактив, масмедія, людина має й духовну складову.

Розвиток психіки дитини формується в лоні матері. Після народження дитина сприймає не тільки відомості про світ, явища, але й усвідомлює, повторює поведінку людей, які докола неї. Пропаганда «волі», «вільного вибору», «jeder fur sich» – кожний за себе – знищують принцип колективного співіснування людей, принцип солідарності. Саме цим порушується і принцип стосунків між людьми (зокрема й

етичних). Щоб людина залишалась людиною, достатньо підтримувати процес харчування й розмноження. Але щоб людина залишалась людиною з великої літери, потрібне її внутрішнє самотворення. Саме таке самотворення пропонує християнська етика. «Ми повинні знову відчутти, що потребуємо одне одного, несемо відповідальність за інших і світ...» – справедливо зазначено в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь»).

В основі християнства як релігії закладено принцип добра і справедливості. На цих принципах формуються два закони для дій, вчинків: закон добра та закон справедливості.

Перший – закон добра. Все, що людина хоче зробити, має бути добрим, не обмежувати чи заперечувати добро ближнього. Саме таким чином добро стає частинкою для збагачення спільного добра. Вже на перших сторінках Біблії читаємо: «*І побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре*» (Буття 1, 31). Отже, творіння Боже – добре, і усі ми, люди, покликані до добра. «*Шукайте добра, а не зла...*» – простий, але такий важливий та актуальний донині заклик читаємо у книзі Амоса (5, 14).

Другий – закон справедливості. За кожен переступ закону добра настає покарання. Важливість цього закону полягає не у самому покаранні, а у превентивному вихованні дотримуватися закону добра на основі таких принципів:

- *якщо ти знаєш, що за це можеш бути покараний, то сторонись цього переступу;*
- *якщо ти зробиш цю погану дію, то зробиш неприємно своєму ближньому;*
- *а ти хотів би, щоб таке зробили тобі?*

Як до добра, так й до справедливості закликає Біблія усе людство усіх часів: «*Навчіться творити добро, шукайте справедливості, докоряйте гнобителю, захищайте сироту, благайте за вдову*» (Ісаї 1, 17).

Християнська етика формує гармонійний розвиток особистості у єдності її душі й тіла, бажання і вчинків; встановлює, налагоджує, зміцнює вчинки як кожного, так і спільноти в цілому.

В освітніх закладах викладання християнської етики допоможе насамперед виховному процесу формування особистості учня. Згодом це має залишити слід на ставленні учня до процесу здобуття знань, підвищення його продуктивності. Крім того, налагоджується соціометрична картина стосунків у класних колективах: учень – вчитель, учень – дорослий.

1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ВИВЧЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕТИКИ

Урок 1

Тема: Основи та завдання предмета «Християнська екологічна етика».

Мета і завдання:

- ознайомити учнів з поняттям «Християнська екологічна етика»;
- навчити учнів впроваджувати на практиці здобуті теоретичні знання з цього курсу;
- розвивати творче мислення та уяву для сприйняття здобутих знань та використання їх на практиці;
- виховувати гармонійно розвинутих, свідомих християн та охоронців навколишнього середовища.

Терміни: екологія, навколишнє середовище, егоцентризм.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Запрошення».

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ вчителя.

2. Завдання курсу.

3. Структура навчальної програми.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

2. Вправа «Коло побажань».

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Запрошення».

Христос посеред нас! Цими словами звертаюсь до вас, любі учні. Адже сьогодні ми, як і в часи життя Ісуса Христа, станемо подібним до Його учнів. Щоб дійсно це відчувати, пропоную запросити Його до нас. Звичайно, у видимий спосіб ми Його не побачимо. Але пригадайте слова Ісуса Христа з Біблії: «Де двоє або троє з вас в моєму імені, там я посеред вас аж до кінця віків».

Тому пропоную вправою «Запрошення», запросити Ісуса до нас.

Учні сідають колом (або залишаються за партами) у зручному положенні. Можна скласти, розкрити, покласти на груди свої руки. Потім учні заплющують очі й психологічно налаштовуються до зустрічі з Христом. Учитель у будь-який спосіб може імпровізувати молитву-запрошення.

Зразок молитви:

Ласкавий і милосердний Боже! Ти сказав, що все, що робитимемо з доброї волі та чистого серця, буде нам на користь, а Тобі – на славу. Тож просимо: прийди до нас, щоб ми могли сповнити Твою волю для збереження нашого життя і розвитку на Твою славу та процвітання нашої держави. Адже кожен з нас є Твоїм учнем і має завдання здійснити твої задуми, зберегти й примножити земні і духовні багатства, які ми отримали при народженні. Дай нашому серцю відчувати, що Ти є між нами і ведеш нас правильним шляхом.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Сподіваюсь, ви відчули в грудях тепло. Але не тільки це. Ви зрозуміли, що Бог запросив вас до тісної співпраці з Ним. На початку світу Господь створив Усесвіт з усім, що його наповнює: зірки, планети, нашу Землю з навколишнім середовищем. Погляньте навколо, яка краса нас оточує! Але багато з цієї краси вже знищено людством. На сьогодні процес нерозумного, жадібного використання людиною природи спричинює глобальні екологічні катастрофи. Тому нашим завданням буде ознайомитись із проблема-

ми екології та формувати в собі воїнів – захисників природи, яких покликав Бог. Інакше кажучи, ми спробуємо глянути на проблеми екології з погляду морально-духовного виховання. Вивчивши цей курс, ми зможемо стати прикладом іншим для правильної поведінки з природою.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Нові часи вимагають нових знань, нових поглядів, інших підходів щодо розв'язання життєвих проблем. Тому сьогодні актуальним для повноцінного людського життя стає відновлення втраченого зв'язку між науковими знаннями й моральними цінностями, духовним досвідом християнства. Актуальною проблемою сьогодні є порушення гармонії навколишнього природного середовища, утворення різноманітних катаклізмів та природних аномалій. Гармонія співвідношень різноманітних циклів та функцій у природному середовищі на планеті (екологія) почали руйнуватись. Тому це може стати загрозою для життєвих функцій людини, аж до знищення життя на Землі взагалі.

Земля – наш дім. Як ми турбуємося про порядок у наших оселях, так повинні звертати увагу й на збереження гармонії та порядку в навколишньому середовищі. Та чи тільки науково-технічний прогрес, жадоба до збагачення стають причинами порушення законів екології? На перший погляд, так. Але річ зовсім в іншому. Майбутнє нашої держави, суспільства, людства в цілому, яке має тисячолітню християнську культуру, довгий історичний шлях від першої людини, створеної Богом, до нас сьогодні, залежить від християнського виховання, від змісту тих цінностей, які закладаються в юні серця, від усвідомлення ідентичності зі своїм народом, історією, традиціями, від мудрої книжки, рідного слова.

Кожна проблема людства бере коріння з формування особистості людини, починаючи з сім'ї. Нехтування моральними цінностями, традицією, Законом Божим породжує егоцентризм, егоїзм. Розвиваються негативні риси характеру: ненависть, жадібність, байдужість, жорстокість. Така людина стає причиною порушень суспільних відносин, дисбалансу навколишнього середовища. Люди повинні зрозуміти значення впровадження християнських

традицій і моралі для формування світогляду та особистості кожного. Адже щоб виховати здорову, повноцінну, культурну спільноту людей, необхідно черпати знання та силу з цілющої християнської моралі.

Впровадження предмета «Християнська екологічна етика» несе в собі не тільки передачу певних теоретичних знань, але насамперед їхнє практичне застосування, що сприятиме гармонійному розвитку особистості людини, корекції проявів її характеру та ставлення до навколишнього середовища. Ці знання роблять людину культурною, освіченою, відповідальною перед собою, суспільством, Богом.

Із цього приводу в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь») йдеться: «*Екологічне виховання покликане допомогти наблизитись до Тайнства, яке надає екологічній етиці найглибшого значення*».

Мова йде про особливий курс. Це заняття життєзнавства і любові. Ці слова не перебільшення, а реальність, із огляду на постійне загострення екологічних проблем і кризи людських взаємин. Це курс, який є вимогою часу, він вчить моральним стосункам людини з природою. Тож під час наших занять, як і сьогодні, ми звертатимемось до думок моральних авторитетів нашого часу – релігійних діячів різних християнських церков.

Уроки «Християнської екологічної етики» мають освітньо-виховний характер. Отримані на них знання покликані стати дієвими, тому їх потрібно передавати від покоління до покоління як культуру, традиції, віру, приклад для наслідування. Вивчаючи курс «Християнської екологічної етики», кожен зможе ознайомитись із основами християнської моралі та усвідомити своє місце та й відповідальність за примноження добробуту та суспільних благ, збереження гармонії існування навколишнього середовища, створеного Богом для реалізації в ньому людини як раціонального користувача.

2. Задачі курсу:

- плекання духовності на засадах християнської моралі, доброти, людяності;
- формування духовно багатой, працелюбної, гармонійно розвиненої особистості, орієнтованої на соціометричний статус у суспільстві та самовдосконалення;

- формування особистого та суспільного світогляду, що базується на моральних цінностях;
- усвідомлення відповідальності перед суспільством та Богом щодо своїх вчинків;
- екологічне виховання для збереження морального обличчя людини, суспільних відносин та навколишнього середовища.

3. Структура навчальної програми:

❖ Основи теорії вивчення Християнської екологічної етики:

- ознайомлення учнів з особливостями та завданнями дисципліни;
- ознайомлення з історичним формуванням дисципліни;
- введення учнів у розуміння поняття цінності навколишнього середовища.

❖ Бог, людина, створіння:

- ознайомлення учнів з біблійним описом створення Богом Всесвіту;
- покликання людини на Землі;
- наслідки зла в порушенні гармонії створіння;
- можливість вибору;
- досконалість людини.

❖ Охорона довкілля:

- біблійний аспект;
- порушення гармонії співіснування людини і довкілля;
- відповідальність суспільства за збереження довкілля;
- впровадження інновацій;
- використання земних благ.

❖ Біблія – джерело моралі:

- контакт Бога з людиною;
- навчання людини через блаженства (Новий Завіт).

❖ Екологія душі:

- самопізнання (діагностика, складання програми корекції);
- самодисципліна;
- вивчення кола інтересів;
- самовдосконалення (реалізація програми корекції).

Урок 2

❖ Християнин і природа:

- екологія з погляду християнської моралі і сучасної науки про взаємозв'язок та спорідненість усього живого;
- правова точка зору охорони природи;
- духовність людини щодо навколишнього середовища;
- усвідомлення особистої відповідальності у справі охорони природи;
- мета екологічного виховання.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку:

- Що цікавого ми сьогодні почули?
- Який сенс нашого життя на Землі?
- Як застерегти людство від екологічних катастроф?
- Яким чином кожен із нас може стати співучасником порятунку планети? Наведіть конкретні приклади.

2. Вправа «Коло побажань»: передаймо один одному по колу побажання для продовження вивчення курсу «Християнська екологічна етика» (учні по колу або з парти до парти передають свої побажання товаришам, вкладаючи в них знання, здобуті на уроці).

V. Домашнє завдання.

На домашнє завдання пропоную вам написати мінітвір на тему: «Яких змін потребує людина, щоб досягнути гармонії з природою?»

Тема: Історія становлення дисципліни «Християнська екологічна етика».

Мета і завдання:

- ознайомити учнів із процесом виникнення, становлення дисципліни «Християнська екологічна етика»;
- розвивати в учнів почуття людської гідності, позитивні якості характеру;
- виховувати гармонійно розвинену особистість учня на принципах моралі та християнства.

Терміни: екологічна етика, етичні погляди, біоетика.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Вітаймося».
2. Повторення пройденого матеріалу.
3. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя: «Історія становлення дисципліни».
2. Вправа «Екологічна карта нашого регіону».
3. Вправа «Швидка екологічна допомога».

III. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

IV. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Вітаймося».

Христос посеред нас! Любі діти, продовжуємо вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика». Щодня ми вітаємося один з одним. Та чи замислювались ви, навіщо ми це робимо?

Хтось скаже: такі правила етикету. Інший: така традиція. Ще варіант: просто така звичка. Зараз ми це з'ясуємо. Привітання для нас означає:

- радість від нової зустрічі;
- звістку про новий день, який нам дарував Творець;
- передання послання нашого призначення на Землі: творити добро.

Отож із таким наміром спробуймо привітати одне одного.

2. Повторення пройденого матеріалу.

На минулому уроці ми ознайомились із основами і принципами вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика». Тож повторімо, що ми вже навчилися:

- Яка актуальна проблема турбує людство щодо збереження довкілля?
- Який сенс життя людини на Землі?
- Як зберегти довкілля в екологічній рівновазі?
- Які завдання вивчення курсу «Християнська екологічна етика»?

3. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

Повторивши матеріал попереднього уроку, з'ясуємо, про що нам слід поговорити сьогодні? Вивчаючи «Християнську екологічну етику», потрібно згадати початки її становлення, дослідити її формування як дисципліни, потребу у впровадженні її в навчальну програму викладання. Адже завдяки її вивченню ми спробуємо поглянути на екологічні проблеми з іншого боку, вивчимо позитивні і негативні моменти у діяльності людини, допоможемо формувати в собі та інших особистість на основі християнських моральних принципів.

II. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя: «Історія становлення дисципліни».

Християнська екологічна етика – дисципліна, яка, як і всі інші, мала свій час та місце формування, вдосконалення, збагачення. Як дисципліна вона чітко проявилась у 1980-х роках минулого століття. Причиною цього стали назріваючі екологічні катастрофи, аномалії, погіршення екологічного стану планети Земля, спричинені науково-технічним поступом людства, використанням економічно

вигідних, але екологічно небезпечних технологій, матеріалів, бажанням самозбагачення окремих людей, фірм, держав, що нехтували інтересами інших та суспільства в цілому.

Етичні погляди щодо проблеми збереження довкілля проявлялись у різні часи в різних релігіях та культурах. Так, наприклад, Будда затвердив принцип незаподіяння шкоди іншим живим істотам. Мухамед увів філософію захисту тварин від жорстокості людини. Піфагор та Плутарх навчали про бережливе ставлення людини до природи.

У християнстві особливо відзначився святий Франциск Ассизський, який ставився до тварин та рослин наче до своїх братів менших. Він був переконаний, що сама по собі природа має значення і це не залежить від цінностей, які сформувала людська свідомість стосовно довкілля. Підставою такого твердження стала очевидна річ: природа створена Богом. Радикальна на той час думка про природу, що цінна сама по собі, стала серед сучасників екологічної етики однією з основоположних ідей про внутрішню цінність дикої природи, про що більш детально ми говоритимемо на наступному уроці. Звісно, у часи життя святого, а це 800 років тому, така термінологія, як «екологія», «екологічна етика» ще не існувала. Але його ідеї перебувають у тісному зв'язку з цими дисциплінами.

Важливим історичним етапом стало переосмислення людством ставлення до тварин. У XVIII–XIX століттях у США та Англії суспільство ухвалило перші закони щодо заборони жорстокої поведінки людини з тваринами.

Засновниками сформованої екологічної етики вважають американського еколога Олдо Леопольда (1887–1948) та німецького лікаря Альберта Швейцера (1875–1965). У своїх працях О. Леопольд («Календар піскового графства») та А. Швейцер («Культура і етика») вперше сформулювали ідею, що до живих істот та екосистем потрібно ставитись як до подібних собі. З 1970-го року екологічну етику почали впроваджувати як дисципліну вивчення в США, Великобританії, Австралії, Канаді, Норвегії, Фінляндії та інших розвинених країнах. У 1979 році в США побачив світ перший екологічний журнал «Екологічна етика».

У 1970–80-х роках австралійський філософ П. Сінгер, американський філософ Т. Ріганом та англійський еколог Е. Лінзі сформулювали поняття прав захисту тварин, на основі якого був започаткований багатомільйонний Рух за визволення тварин. Аме-

риканець П. Тейлор запропонував універсальні етичні правила і принципи, а його колеги Б. Каллікот та Х. Ролстон – поняття про цінність дикої природи. Паралельно з розвитком екологічної етики відбувався процес розвитку такої дисципліни, як біоетика, яка розглядала питання екології в сфері між біологією та медициною.

У 1982 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Всесвітню хартію природи – перший міжнародний документ, який затвердив етичні принципи щодо збереження прав існування та розвитку, життєдіяльності всіх форм життя на планеті.

Питання екологічної етики в країнах СНД актуалізувалось наприкінці 1990-х років. У Москві була видана книга ентузіастки захисту прав тварин Т. Н. Павлової «*Біоетика у вищій школі*», а також збірник есе «*Екологічна антологія*» та «*Розмірковуючи, мов гора*». Пізніше естафету у книговидаванні з екологічної етики перейняв Київський еколого-культурний центр, який із 1999 року почав випускати міжнародний «*Гуманітарний екологічний журнал*», а в 2001 році провів у рамках країн СНД перший Міжнародний семінар з екологічної етики.

Впродовж останніх 25 років в Україні видано цілу низку посібників з екологічної етики.

Не стали осторонь питань екологічної етики й християнські церкви. Вони постійно закликають вірників до морального ставлення стосовно природи, бо, як каже Патріарх Константинопольський Варфоломій, «*Церква не може мовчати, коли відбувається постійне руйнування довкілля*».

У 2015 році Папа Римський видав першу екологічну енцикліку «*Laudato Si*» («Славен будь»). Її власне назва є словами з пісні святого Франциска, якою він прославляв Бога за дивовижні його творіння. Серед іншого, в енцикліці йдеться про екологічне навернення, якого потребує сучасна цивілізація: «Пригадуючи постать святого Франциска з Асича, ми усвідомлюємо, що здорові стосунки зі створінням – це частина досконалого особистого навернення, яке включає визнання нами помилок, гріхів та невдач і веде до щирого покаяння та бажання змінитися».

Екологічна активність християнських церков дедалі посилюється і робить свій важливий внесок у подальший розвиток християнської екологічної етики.

2. Вправа «Екологічна карта нашого регіону».

Зараз пропоную взяти активну участь у вправі, яка допоможе нам ближче зрозуміти особливості екологічних проблем.

Завдання: намалювати на аркуші паперу приблизну карту місцевості, в якій проживають учні (село, місто, край); позначити зони, в яких існує або можливе порушення екології.

3. Вправа «Швидка екологічна допомога».

Після зображення вами екологічно небезпечних або проблематичних ділянок пропоную перейти до розв'язання цих ситуацій самостійно.

Завдання: учням пропонується на звороті аркуша написати всі реальні можливі рішення зазначених на картах екологічних проблем зусиллями громадськості. По закінченні вправи вчитель пропонує зачитати їх уголос.

Далі з поданих пропозицій можна організувати виставку учнівських робіт-пропозицій для усунення екологічних порушень на цих територіях; розмістити їх у виданнях, зверненнях до органів місцевого самоврядування; написати публікацію для місцевої преси; підготувати грантовий проект; організувати учнівську екологічну акцію тощо.

III. Узагальнення й систематизація знань учнів.

Підсумок уроку:

- Хто був засновником християнської екологічної етики?
- В якому році і де був ухвалений перший документ щодо збереження всіх форм існування на Землі?
- Як він називався?
- Думки якого святого (жив близько 800 років тому) щодо стосунків людини і природи є актуальними донині й переплітаються зі сучасними поглядами екологічної етики?

IV. Домашнє завдання.

На домашнє завдання пропоную вам опрацювати карту з вправи №2 та рішення з вправи №3. Згідно з цим колективно ухваленим рішенням щодо утворення в нашій школі природоохоронної організації, запропонуйте назви, емблему, статут, завдання. На наступному уроці ми врахуємо ваші пропозиції і створимо власну природоохоронну організацію.

Урок 3–4

Тема: Цінність природи.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям цінності природи;
- донести до учнів зміст кожної характеристики
- цінності природи;
- виховувати свідомих охоронців природи.

Терміни: життєдіяльність людини, внутрішня цінність природи, зовнішня цінність природи, релігійність, патріотизм.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Перевірка домашнього завдання. Вправа «Годинник».

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.
2. Вправа «Найцінніша річ для мене...»

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя: «Типологія цінностей природи».
2. Вправа «Інтерв'ю».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Мир всім! На сьогоднішньому уроці я бажаю найперше всім миру і спокою. Адже ніхто з нас не бажає зла і лиха. Окрім то-

го, розуміємо, яку вартість на Землі мають життя, мир, спокій. Тому запрошую всіх узяти участь у знайомій нам вправі «Усмішка колом».

Завдання: передати по колу своєму товаришеві усмішку й коротеньке побажання на сьогодні.

2. Перевірка домашнього завдання.

Пропоную перевірити, що запам'яталось вам із попереднього уроку. Для цього пограємось в одну гру. Вона називається «Годинник». Ось круг для циферблата. Але щоб на ньому розташувати цифри, потрібно дати відповіді на запитання. За кожну правильну відповідь ви отримаєте по одній цифрі для годинника. Коли всі цифри буде зібрано, зможемо розмістити їх на порожньому циферблаті. Аж після цього наш годинник «оживе» і почне відлік часу.

Запитання:

- Коли «Християнська екологічна етика» чітко сформувалась як дисципліна?
- Хто затвердив принцип незаподіяння шкоди живим істотам?
- Хто запровадив філософію захисту тварин від жорстокості людини?
- Хто з відомих святих в історії людства ставився до тварин і рослин як до братів менших?
- У яких країнах і в якому столітті було вперше введено закони щодо заборони жорстокої поведінки людини з тваринами?
- Кого вважають засновниками християнської екологічної етики?
- Яку філософську ідею вони запропонували суспільству щодо ставлення людини до живих істот?
- Як називався перший журнал, присвячений екологічному вихованню?
- Коли і де він був видрукований?
- Ким і коли було започатковано масовий Рух за визволення тварин?

- У якому році був виданий перший Міжнародний документ про етичні принципи прав існування всього живого на планеті?
- Ким був ухвалений цей документ?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Перевіривши свої знання, ми «оживили» наш годинник. Почався відлік часу, а ми продовжуємо здобувати нові знання.

2. Вправа «Найцінніша річ для мене...»

Пропоную виконати нове завдання: на аркуші паперу закінчіть одне речення. Воно звучить так: «Найцінніша річ для мене ...» Отож добре подумайте і завершіть речення. Нехай кожен із вас поміркує, без чого він не зможе обійтись у світі?

Після виконання вправи учні зачитують вголос свої варіанти. Можна оцінити результати за варіантами кількісного, якісного, реального, необхідного характеру.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя: «Типологія цінностей природи».

Поняття цінність природи тотожне значенню її корисності, необхідності, важливості для людської життєдіяльності. Корисність природи можна розглядати у плані корисності для інших та для себе. Цінність природи можна також класифікувати за кількома параметрами.

Внутрішня цінність природи. Це корисність природи для себе, тобто самоцінність. На минулому уроці ми вже трішки зачепили цю тему. Уявлення про самоцінність природи зафіксовані вченими лише у другій половині минулого століття, але про це говорив ще близько 800 років тому святий Франциск, який до того ж вважається покровителем тварин і навколишнього середовища.

Внутрішня цінність природи передбачає, що кожний організм природи має певні якості та ознаки, якими виражає задоволення від власного існування, здатності до життєдіяльності, своєї унікальності. З цього приводу дуже мудрі думки можемо почерпнути

з енцикліки «*Laudato Si*» («Славлен будь»). Ось лише одна цитата: «Акцент на тому, що кожна людина – це образ Божий, не повинен змушувати нас ігнорувати той факт, що кожне творіння має власне призначення. Жодне не є зайвим». Високі дерева, наприклад, цінні для себе тим, що їм легше виживати з точки зору фотосинтезу; хамелеону, кальмарам (та іншим подібним істотам) легше зберегти собі життя та здобути поживу завдяки здатності маскуватися під навколишнє середовище.

А зараз розглянемо зовнішні цінності природи, до яких належать усі складові природи, які можливо або неможливо обчислити. Саме тут виражається цінність природи стосовно одне одного, тобто корисність кожної істоти для іншої.

Історико-культурна цінність природи. Дика природа – джерело історії та культури. Вона зберігає не тільки архітектурні пам'ятки та об'єкти топоніміки, але й історичну цінність завдяки зв'язку з минулим. Основа дикої природи, що сягає в минуле, і робить її цінною. Наявність різних культур визначається існуванням різних екосистем. Тож територія дикої природи – основа існування всіх культур.

Цінність існування природи. Довготривале існування чого-небудь уже саме по собі є цінністю. Дика природа є старшою за людську цивілізацію. Нам слід поважати її право на існування та цінувати її.

Патріотична цінність. Природне середовище є стимулятором збереження енергії та активної життєдіяльності людини, її перебування на певній території, яку називаємо батьківщиною. Саме це викликає в людини почуття любові та патріотизму не тільки до політичної території, але й до всієї природи, яка її наповнює.

Релігійна та духовна цінність природи. Через красу навколишнього середовища людина дізнається про Творця, Його прояви любові до людини. Тут знову згадаймо святого Франциска, який стверджував, що уся природа є відображенням Господа. Тому природа стає умовним храмом, у якому людина реалізує Божі плани, поєднується в молитвах та роздумах з Богом. Навіть психологи рекомендують проводити час у природному середовищі, щоб відновити духовний, душевний потенціал людини.

Естетична та етична цінність природи. Краса навколишнього середовища, його розмаїтість та неповторність викликають

у людини задоволення та відчуття гармонії. Природа пом'якшує напругу, стрес. Тому від контакту з нею людина отримує естетичне задоволення, посилюється почуття любові, а це, зі свого боку, сприяє створенню шедеврів, проявів таланту, розвитку особистості, які утримують людину в рамках етичних норм.

Наукова цінність. Природа – польова лабораторія для наукових досліджень. Людина отримує задоволення, вивчаючи дивовижні процеси у природі, її особливості. Природа має відповіді на чимало запитань, які людина ще навіть не сформулювала. Але важливо, що біологія дозволяє нам розглядати людину у взаємозв'язку з іншими видами, з якими має подібну структуру та функції клітин, генетику, розвиток, екологічну взаємозалежність.

Цінність свободи. Дика природа як вільне середовище є джерелом інтелектуальної, політичної, духовної, естетичної свободи. Крім того, частини середовища дикої природи є місцями вільного перебування та життєдіяльності всіх організмів, що наповнюють природу.

Навчальна та освітня цінність. Природа навчає нас терпеливості, самопізнання, мудрості, естетики, смаку та відповідальності. Перебуваючи в природному середовищі, люди випробовують себе, навчаються, вдосконалюють свої навички, долаючи труднощі. Природа загартовує людину фізично, формує її характер, вчить самоконтролю. В природі захований великий науковий потенціал. Недарма її вважають розгорнутим університетом. Завдяки їй людина отримує інформацію про свою життєдіяльність, зміст існування та самореалізації. Природа спонукає людину до гармонійного розвитку задатків, здібностей та талантів. Природа стає стимулятором для творення людиною великих історичних шедеврів культури та мистецтва.

Екологічна цінність. Території дикої природи, які людство ще не знищило і які перебувають під охороною, стають осередками екологічного балансу, збереження екосистеми в цілому, сферою виживання окремих видів живої та неживої природи. Зміна людиною частин природного середовища призводить до екологічних катастроф. Зразки недоторканої природи стають еталоном для відновлення, середовищем реанімування ушкодженої частини природи. Тому в сучасному суспільстві створюються національні природні

парки та заповідники для збереження первинності дикої природи, її оригінального способу існування.

Господарська, або економічна цінність. Вона полягає в тому, що різні компоненти природи є важливими для життя і діяльності людини. Наприклад, ми використовуємо деревину для будівництва, добуваємо корисні копалини для різних потреб тощо. Зрештою, у Біблії читаємо, що Бог дав людині цю землю і її дари для користування. Але важливо, щоб це було розумне господарювання, а не хижацьке нищення довкілля.

«Людський прогрес не означає просто накопичення багатств і бездумне використання ресурсів землі. Справедливість і любов мають бути у всіх аспектах економічної діяльності», – ці слова патріарха Константинопольського Варфоломія варто взяти людству до уваги. Вони містять глибокий сенс і дають розуміння правильного використання господарської цінності природи.

Отже, ми розглянули низку цінностей природи, але це не всі її корисності. Можна виокремити ще чимало цінностей, зокрема символічну, захисну, музейну тощо, а також природа може містити цінності, які ми ще не пізнали, але з плином часу можемо їх усвідомити.

Варто зазначити, що іноді цінності природи стають причинами виникнення конфліктних ситуацій між природою і людиною. Таке трапляється при розбіжностях у поглядах та бажаннях людей щодо природних цінностей. Це, зокрема, надмірне використання природних ресурсів, нехтування правилами безпеки та екології при цьому. Між матеріальними та нематеріальними цінностями природи породжується конфлікт залежно від потреб їхнього використання та пріоритетної оцінки. Тому людина як об'єкт користування природним середовищем, окрім прав на існування, має й обов'язки збереження навколишнього середовища, регулювання конфліктності між цінностями.

2. Вправа «Інтерв'ю».

Зараз пропоную вам зробити невеликий репортаж. Виберемо одного учня з класу – репортера. Ми всі будемо учасниками цього інтерв'ю. Ваше завдання – відповідати на поставлені запитання. В кожному випадку слід вміти відстоювати сказане вами, обґрунтувати причини, чому ви так вважаєте.

Один учасник – репортер, інші йому відповідають.

Перелік запитань такий:

- Які цінності природи ви знаєте?
- Чи названі цінності є вичерпним переліком корисності природи? Чому?
- Чим ціниться природа в наших краях?
- Який природний об'єкт нашого краю для вас особисто становить найбільшу цінність? Яку? Чому?
- Що зробили б ви для збереження цих цінностей природи?
- Які проблеми сьогодення применшують цінності природи? Поясніть, чому?

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Пропоную підсумувати отримані нами нові знання. Що цікавого ми сьогодні навчилися? Про які цінності природи ми вже знаємо? Поясніть про кожну цінність трохи детальніше.

V. Домашнє завдання.

Зробіть опис навколишнього середовища, в якому ви проживаєте, з використанням характеристик цінностей природи, якими воно володіє.

Урок 5

Тема: Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).

Мета:

- повторити пройдений матеріал, засвоїти основні поняття з вивчених тем;
- розвивати в учнів творче мислення;
- виховувати свідомих охоронців природи.

Терміни: християнська етика, екологія, людське життя, етичний погляд, патріотизм, екологічне виховання.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.
2. Творча робота учнів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос між нами! Пропоную зараз усім сісти колом, щоб провести наше заняття трохи у незвичній формі.

Сьогодні в нас урок типу круглого столу. Тому всі ми, мов промінчики сонця, зараз простягнемо руки до середини нашого кола і по черзі промовимо лагідні, теплі, приємні для душі побажання для своїх друзів...

Після цього пропоную долонями торкнутись одне одного і тим самим жестом передати все своє тепло сусідові.

2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

Пропоную всім зосередитись на практичній роботі. Кожен з нас навчиться висловлювати свої думки вголос. Метою нашої зустрічі є узагальнити здобуті нами знання, зрозуміти, як можна використати їх на практиці.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

Пропоную переглянути домашнє завдання. Запрошую прочитати свої описи, щоб ми змогли ознайомитись із цінними куточками нашого регіону, дізнатись цікаві для нас новинки та по зможі оглянути їх.

Учні зачитують свої творчі роботи.

2. Встановлення мотиваційного моменту.

Молодці! Це дуже гарно. Ваші роботи заслуговують похвали. А зараз на черзі – проведення круглого столу, на якому кожен із вас зможе виступити зі своїми пропозиціями, відстояти свої думки, ознайомити нас зі своїми поглядами. Всі ми обговорюватимемо певні питання та шукатимемо рішення на проблемні моменти.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.

Отож нам слід з'ясувати:

- Чи християнська екологічна етика є актуальною в сучасному світі? Чому?
- Яким чином християнська екологічна етика як наука і система переконань може сприяти розв'язанню екологічних проблем?

Пропоную вам долучитись до обговорення поставлених питань. Нехай кожен висловить свої думки, пропозиції. Ми можемо також дискутувати з приводу певних позицій.

2. Творча робота учнів.

Для цього пропоную вам зосередити свою увагу на кількох запитаннях, які нам слід розглянути разом.

Проводиться обговорення попередніх тем за питальником:

- Навіщо потрібно вивчати християнську екологічну етику?
- Що лежить в основі вивчення дисципліни?
- Як формувалась дисципліна «Екологічне виховання»?
- Чому потрібно поєднувати екологічне вчення та християнську мораль щодо питання охорони природи?
- Якими цінностями володіє природа?
- Якими цінностями багате природне середовище, в якому ви проживаєте?

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Ось ми й закінчили перший розділ християнської екологічної етики. Кожен із нас отримав певні знання, глибше зрозумів мету та сенс свого життя, задумався над цінністю довілля. Можемо підсумувати наші заняття й усе, про що на них дізналися, гарними словами зі Святого Письма: «Великі діла Господні, подиву гідні всім, що люблять їх. Краса і велич – Його діло, правда Його стоїть повіки» (Пс. 111 (110), 2–3).

V. Домашнє завдання.

Повторити пройдений матеріал. Скласти план заходів збереження природних цінностей середовища, в якому ви проживаєте.

2. БОГ, ЛЮДИНА, СТВОРІННЯ

Урок 6

Тема: Світ як створіння Божою волею.

Мета:

- ознайомити учнів із процесом створення світу, з Автором творіння, метою та завданням цього величного акту;
- навчити учнів поважати плоди праці своїх ближніх, Творця;
- розвивати в учнів творче мислення;
- виховувати в учнів якості справжніх християн (любов, страх Божий, повагу, терпеливість, самокритику).

Терміни: світ, людина, створіння, Творець, світогляд, Божя воля.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Христос між нами».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Лист другу».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Христос між нами».

Христос між нами! Любі діти, продовжуємо вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика». Сьогодні ми вчергове привіталися словами «Христос між нами!» Щоб це привітання було дієвим, дамо можливість Божому Синові справді прийти до нас. Для цього в межах наступної хвилини замислимося над власним життям, нашими вчинками та в думках попросимо у Бога пробачення за гріхи, вчинені словом, дією чи думкою. Зробімо це й стосовно тих, що нас оточують. Нехай наші стосунки та душа стануть чистими, і саме так ми зможемо відкрити Господу шлях до нас.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Розпочинаючи другий розділ вивчення християнської екологічної етики, повторимо попередній розділ:

- Що саме ми довідалися з попереднього розділу?
- Чим є для нас навколишній світ?
- Чому важливе поєднання християнського вчення й проблем екологічного виховання?
- Навіщо потрібно практикувати екологічно-християнське вчення в реалізації суспільством?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

На сьогоднішньому уроці ми ознайомимось із взаємодією трьох окремих та різних за своїм єством осіб: Бог – людина – створіння (навколишній світ).

- Цікаво, як відбувається взаємодія та який між ними зв'язок?
- Чому важливим є встановлення гармонійного зв'язку між ними?
- До чого може призвести порушення цих взаємин?

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

«На початку Бог створив небо та землю...» (Буття 1,1– 26). Цими словами починається перша книга Біблії – Буття. З наведеної цитати ми дізнаємося про Автора творіння, котрим є Бог, та про сам процес творіння Всесвіту й усього, чим він наповнений. Авторство Бога як Творця можна знайти на сторінках різних книг Біблії. Тому припис авторства у справі творіння комусь іншому породжував би тільки атеїстичний погляд.

Створення людини як вершини біологічної піраміди також зазначене в продовженні вище згаданого біблійного тексту: «І створив Бог людину на свій образ; на Божий образ створив її» (Буття 1, 27). Тема процесу творіння завжди залишалась актуальною на полі науки, філософії, релігії. Писалися відповідні трактати, виникали вчення, які не завжди виявляли єдність своїх авторів. Суперечливими, ба навіть протилежними, виявились релігійні та наукові погляди на цю тему в період процвітання атеїстичної культури. Та стається так, що релігія надає «вічні істини», а от філософія ставить «вічні запитання».

Людина створена так, що завжди перебуває в пошуках та збагачується новими знаннями. Вона покорила глибини океанів, вершини гір, ядро атома та навіть межі земного перебування – почала освоювати космос.

Щоразу, досягаючи певної цілі, людина самостверджувалась, відчувала себе сильнішою, мудрішою. Це стало причиною формування такої якості, як егоїзм (самолюбство). Адже тоді людина розуміла, що вміє більше, краще, забуваючи, що першопричиною та джерелом досягнень є Творець (Бог). Про це, зокрема, влучно пише апостол Павло у II Посланні до Коринтян: «...не щоб ми були самі здібні помислити щось із самих себе, здібність бо наша від Бога» (II до Коринтян 3, 5). Надмірна самовпевненість і егоїзм віддаляли людину від Творця. Часто в жертву прогресу приносили збереження життя, здоров'я, природи. Сформований атеїстичний світогляд замінив Творця на терміни «природа, доля, фортуна». Та насправді все це належало одній великій рушійній силі, Творцю Всесвіту – Богові.

Однак «незалежно від того, віримо ми в Бога чи ні, сьогодні ми погоджуємось, що Земля є нашою спільною спадщиною, плоди якої повинні дати користь усім». Щойно процитовані мною слова

з енцикліки «*Laudato Si*» («Славен будь»), які багато про що нам кажуть. Отже, люди, маючи різні погляди щодо Творця, творіння і самих себе, дійшли до тієї історичної межі, коли здатні знаходити спільні точки зору. І це не може не радувати, щоправда, однією з причин цього явища є очевидні екологічні проблеми. Як кажуть у народі, біда об'єднує.

Авторство Бога у створенні світу і супроводженні кожної миті нашого життя для віруючої людини є незаперечною істиною. Підтвердження цього знайдемо на сторінках Біблії: Буття 1, 1; 2, 1; Вихід 20, 11; Ісаїя 40, 21–26; Єремія 10, 10–16; Псалом 19, 2–5; 33, 9; 89, 12; 96, 5; Книга Мудрості 13, 1–9; Діяння 4, 24; 14, 15; 17, 24; Послання до Римлян 1, 19–20; 11, 36; I Послання до Коринтян 8, 6; Одкровення 4, 11.

Поставимо собі запитання: для чого був створений світ? Відповідь знову можемо шукати у філософських трактатах та наукових дослідженнях фізиків та хіміків. Але завжди продовжуватимемо блукати між протилежними поглядами, несумісними теоріями.

Створення світу (Всесвіту) було необхідним актом, причиною й Автором якого був Сам Бог. «Бог – світло, й ніякої у Ньому темряви немає...» (I Послання Івана Богослова 1, 5). Оскільки Бог – світло Всесвіту, виникає необхідність створення чогось, у чому могло б це Світло проявитися, ідентифікуватися. Тому Бог стає причиною створення Всесвіту. Крім того, Він є його Автором і Творцем, бо, крім Нього, не існувало у вічності жодного буття (Буття 1, 1).

На сьогодні ми отримали такий світ, яким його бачимо. Це Творіння рук Божих, і ми маємо його шанувати й берегти. Та, на превеликий жаль, людське суспільство замінило собі моральні цінності матеріальними. Для власного збагачення воно нехтує природними законами, що призводить до порушення гармонії співіснування Всесвіту і людини. Внаслідок цього ми отримуємо різні природні аномалії та техногенні катастрофи. Звісно, існують природні катаклізми, які від людини не залежать, наприклад виверження вулканів, буревії і т. д., але навіть якщо людина не є причиною цих природних лих, опосередковано через свою діяльність у глобальних масштабах може також посилювати їхню руйнівну дію. Якщо людство не зупинити і не спрямувати до правильного використання та розпорядження отриманими благами створеної Богом

природи, на нас чекатиме тотальне знищення нашої планети. Щоб завадити цьому, потрібно починати з себе, а також заохочувати до цього своїх ближніх.

2. Вправа «Лист другові».

Зараз ми намагатимемось написати коротенького листа своїм друзям, людству в цілому, щоб заохотити їх до створення гармонійних взаємин між собою, з Богом, навколишнім середовищем, а також щоб пояснити, чому наразі так важливо вірити Богові, оберігати довкілля, формувати в собі християнські екологічні погляди. Я почну писати цього листа, а далі пропоную вам на свій розсуд доповнити його власними варіантами пропозицій:

Любий друже! Щохвилини ти є у небезпеці катастрофічного зникнення. Все це пов'язане з тим, що...

Завдання: написати власний погляд на порушене питання.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

На сьогоднішньому уроці ми змогли вибудувати модель взаємозв'язку між «Творцем – людиною – довкіллям». Нам стали відомі причини виникнення світу, прояву Божої любові, необхідності існування людини у системі створеного.

Ми зрозуміли, що неможливо любити і вірити в Бога, не роблячи реальних кроків, не пропускаючи їх через призму моралі, бо, як пише апостол Яків, «...віра, коли діл немає, мертва сама в собі» (Якова 2, 17).

Питання для контролю:

- Чому «людина – навколишнє середовище – Бог» тісно пов'язані між собою?
- Навіщо Бог створив світ?
- Чому людина стала вершиною творіння у Божих планах?

V. Домашнє завдання.

Написати реферат на тему за вибором: «Навіщо Бог створив світ»; «Людина – вершина Божого творіння».

Урок 7

Тема: Покликання людини на Землі. Людина і всесвіт створених речей.

Мета:

- ознайомити учнів із призначенням людини в ієрархії створіння та її покликанням на Землі;
- розвивати в учнів творчу уяву та мислення;
- виховувати самокритичність, любов до ближнього, до навколишнього середовища.

Терміни: людина, Божі плани, покликання людини на Землі, Божя воля.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.
2. Вправа «Я – людина».

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Зроби свій вибір».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Мир всім! На сьогоднішньому уроці я бажаю найперше всім миру і спокою. Адже ніхто з нас не бажає зла і лиха. Окрім того, ми розуміємо, яку вартість на Землі мають життя, мир, спокій. Тому запрошую всіх узяти участь у знайомій нам вправі «Усмішка колом».

Завдання для вправи: передати колом усмішку своєму товаришеві й коротеньке побажання на сьогодні.

2. Повторення пройденого матеріалу.

- Цікаво, що нового ми дізнались на попередньому уроці?
- Навіщо Бог створив довкілля?
- Яке місце займає людина в системі творіння?
- Для чого Богові в системі творіння була потрібна людина?
- Який взаємозв'язок між людиною і Творцем?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Перевіривши, чого ми навчились, крокуємо далі у вивченні проблем християнського-екологічно виховання. Сьогодні ми зупинимось саме на людині, її місці у структурі створеного, значенні та покликанні. Можливо, ви не ставили перед собою такого запитання: Навіщо ми живемо на Землі? На сьогоднішньому уроці саме намагатимемось з'ясувати це.

2. Вправа «Я – людина».

Завдання (на 5 хв): Охарактеризувати термін «людина». Пропоную вам написати власне визначення терміну «людина». Напишіть, будь ласка, з чим асоціюється у вас це слово, як ви можете його розтлумачити.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя: «Створення та покликання людини на Землі».

«І створив Бог людину на Свій образ; на образ Божий створив її» (Буття 1, 27). Саме так описана поява людини на Землі. Наука та філософія як її частина залишили в історії різні погляди щодо появи людини. Найбільшим протиріччям стала теорія Дарвіна про еволюцію та біблійне вчення про дні творіння. Але щоб не заглиблюватись у ці твердження, можемо сказати одне: припускаючи процес еволюції реальним у часі, не можемо вилучити з нього рушійну силу, яка рухала цим процесом й упорядковувала кожен його етап. Саме ця сила й повинна була бути розумна, вільна, незалежна, первинна, авторська. А це і є сам Бог.

Щодо питання створення людини, то погляди науки також не завжди були однозначними. Деякі стародавні мудреці, формуючи свої антропологічні теорії, ототожнювали людину з матеріальним світом. Це призвело до того, що з людини зробили образ і подобу природи. Піраміда еволюції Дарвіна поставила людину на її вершину, але залишила залежною від природного світу, нехтуючи душею, яка різнила її від решти створінь. Інші визначення людини як окремої субстанції, мікрокосмосу не показували її справжньої вартості як ества, її призначення на Землі.

Повертаючись до біблійного тексту Книги Буття 1, 26, ми дізнаємось про закінчення творіння всього видимого і невидимого світу. Тоді Бог вирішує створити людину: «Тож сказав Бог: Створімо людину на наш образ і на нашу подобу». Створення Богом людини не зосереджене на вивищенні істоти людини понад інші створіння в плані біологічного співіснування. Створивши людину, Бог призначає її управителем над створеним світом. Що розуміємо під цим?

Образ Божий в людині має царську цінність від Бога. Бог створює людину на Свій образ. Вона стає представником Бога на Землі. Тому отримує від Царя царів право «володарювати» на Землі. У Старому Завіті царська влада означала зберігання в порядку та задумах попередника всього отриманого. Тож ідеться про збереження гармонії, краси та порядку на повіреній Богом людині Землі для процвітання та здійснення задумів Творця. Бог дає можливість першій людині – Адаму – іменувати кожне творіння (Буття 2, 19). Бог залишає людину на Землі як повноправного управителя: «І ви-

слав його Господь Бог із Едемського раю, щоб порати землю, з якої узятий він був» (Буття 3, 23).

Бог нагороджує єство людини особистістю, чим різнить її від створеного світу. Як особистість людина різниться одна від одної, виділяється з-поміж навколишнього світу. Крім того, вона має здатність вести діалог із Творцем, чого не може робити жоден інший представник зі створеного видимого світу.

За своєю природою людина має почуття любові. Людина любить, хоче бути любимою. Крім того, в неї розвиваються емоційні почуття, потяг до пізнання, творчості, краси. Людина в процесі історії залишає за собою величні художні, музичні, архітектурні, літературні та поетичні шедеври. Найбільшим проявом особистості в людині є бажання спілкуватися з Богом, любити Його. Саме це породжує в людині духовність – контакт із Богом, потяг до вічності, до Творця.

Образ Божий в людині як воля. Бог створив людину як особистість вільну. Він дає їй право на вибір. Людина може керувати своїми вчинками виключно за власним сценарієм. Вона може любити і ненавидіти за власним бажанням, діяти чи відпочивати для своїх потреб. Даруючи людині волю, Бог ризикує. Це справджується у факті гріхопадіння перших людей (Буття 3, 1–13). Але образ Божий в людині залишається надалі. Вона не обмежується в своїх правах, залишається людиною, особистістю.

Образ Божий в людині як вічність. Бог створює людину і робить її вільною, розумною особистістю, а отже, живою. Але не тільки живою для органічного світу, але й для світу духовного, нематеріального. Бог створив людину як поєднання матеріального (тіло) та духовного (душа / психо) (Буття 6, 3; Ісаїя 26, 19; 57, 15–16; Проповідник 12, 7). Отримавши душу, людина отримала не тільки фізіологічне життя з вегетативними, сенситивними та раціональними проявами, але й вічність (Образ Божий). Душа людини є безсмертною. Саме це безсмертя дає людині зміст життя, возвеличує її понад матеріальний світ, супроводжує в руслі моралі. Бог створив людину як свого партнера у володінні створіннями. Людина отримує покликання Бога: пізнавати Бога, любити Його, служити Йому як партнер.

2. Вправа «Зроби свій вибір».

Завдання: заповнити таблицю власним варіантом відповідей. На кожне покликання ти можеш відповісти. Як саме і що ти роби-тимеш для свого покликання?

<i>Покликання</i>	<i>Ваш варіант</i>
Пізнання Бога	
Любов до Бога	
Служіння Богові	

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що цікавого ми сьогодні навчилися?
- Про яке покликання людини на Землі ви дізнались?
- Поясніть про кожне покликання детальніше.

V. Домашнє завдання.

Напишіть реферат на одну із запропонованих тем: «Я – реалізація Божих планів на Землі»; «Я – частина Божого плану у формуванні християнського суспільства».

Урок 8

Тема: Зло – порушення гармонії екосистеми створіння. Наслідки гріха.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям «гармонія і зло» та причинами появи зла у світі;
- розвивати в учнів почуття відповідальності за власні вчинки;
- виховувати побожність та стриманість, чесність та справедливість.

Терміни: зло, гріх, гріхопадіння, моральна відповідальність.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.
2. Вправа «Обережно – гріх!»

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Філософія гріха».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос між нами! Дякуючи Богові, ми можемо сьогодні знову з вами зустрітись. Із нагоди цього зробімо своєрідні, умовні подарунки одне одному через запропоновану вправу.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу висловлює побажання своєму сусідові як подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

А зараз ми зробимо спільний подарунок для класу. Ним будуть наші відповіді на поставлені запитання:

- Яке наше покликання на Землі?
- Яка наша роль у формуванні здорового суспільства?
- До чого нас покликав Бог на Землі?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Сьогодні ми намагатимемось зрозуміти, яке значення для нас мають життєві орієнтири, дотримання заповідей, які є наслідки наших негативних вчинків.

Розглянемо також природу існування зла, утворення гріха з наших вчинків та його наслідки для нашого подальшого існування з моральної та матеріальної точки зору.

2. Вправа «Обережно – гріх!»

Завдання (на 7 хв): скласти невеличке застереження для людей щодо негативних вчинків. Пропоную у вигляді реклами скласти та записати вислови-застереження для людини з приводу уникнення негативних вчинків.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Біблія навчає нас про Бога як джерело походження добра. Доброта походить із самої природи Бога. Вона характеризує якість Його характеру, ідентифікує прояви Його дій, результати Його вчинків.

Бог – добрий (якісна характеристика): Буття 1, 31; 2, 1–23; Вихід 33, 19; 34, 6; Псалом 86, 5; 103, 8–11; 106, 1–2; 136, 1–4; 144, 9; Матей 19, 17; Марко 10, 18; II Послання Петра 3, 18; Послання до Римлян 2, 4; 11, 22; Послання до Ефесян 2, 1–10; Послання до Тита 3, 4.

У текстах Книги Буття (першої книги Старого Завіту 1,1– 25) описано акт творіння. Кожного дня творіння Бог підсумовує: «...і побачив Бог, що воно добре». Саме цим підтверджується, що **діла Божі є добрі**. Якщо результат діяльності Бога є добро, то і Він сам як причина, початок, ідея є також добрим.

У філософському понятті добро – це наявність сукупності позитивів. Іншими словами, добро – це відсутність протилежного – зла. Краса, справедливість, порядок, чесність, любов – це все характеризує наявність добра.

Як добрий автор, Бог створив добрий світ, з усіма благами для людини і її оточення.

Найбільшим добром для людини було довірити їй наглядати над створеним світом в Едемському саду та спілкуватися з абсолютним добром – Богом.

Щоб добро зберігало своє існування, Бог дав наказ першим людям не споживати плоду з дерева пізнання добра та зла. Адже це дерево символізувало границю між любов'ю і ненавистю, справедливістю й обманом, добром і злом. Пізнанням цієї межі людина зі своєї природи могла робити власний вибір між добром та злом. При цьому Бог, який дав людині волю, зі своєї справедливості не міг посягати на вибір людини. Тому дав можливість людині глибше пізнати зло.

Пізнання природи зла проявилось у:

- покаранні Адама та Єви (Буття 3, 14–18);
- втраті життя й отриманні хвороб, болю, смерті (Буття 2, 16–18; 3, 3; 3, 19; 5, 5);
- вигнанні з раю (Буття 3, 21–24).

Із прочитаного біблійного тексту розуміємо, що зло існувало ще до гріхопадіння перших людей. Тоді постає питання, звідки воно взялося, якщо Бог як єдина першопричина всього існував у вічності й творив тільки добро?

При створенні світу Бог створив і невидимий світ – духовний. Представниками його були духи (ангели), які служили Богові. Між ними був створеним найкрасивіший із херувимів ангел – Люцифер («Носій Світла»). Світло у біблійному тексті – титул, який на той час належав у духовному світі Богові (II Послання Івана 1, 5). Тому

функція «Носій Світла» вивисувала цього ангела в духовному світі над іншими, йому подібними.

За своєю природою ангел – духовне буття, яке наділене розумом (можливістю усвідомлювати і діяти) та волею (можливістю робити власний вибір згідно з розумовим аналізом та вольовими діями). Маючи таку природу, Люцифер усвідомлював свою важливу роль – носити Світло (Бога). Це означало, що він особливий, не такий, як усі. Саме така філософія погляду при наявності волі породжувала в ньому такі якості, як пихатість, зарозумілість, марнославство, гордість. Люцифер бажав бути подібним самому Богові, тобто стати другим Богом. Але це не було притаманним природі самого ангела як створіння. Тому гордість породила бунт, змову проти Творця, і Люцифер почав зваблювати своєю філософією інших духовних створінь – ангелів. Філософія Люцифера – непослух Богові – отримала назву гріх. Гріх – це стан зіпсованого серця, неслухняного Божому законові та принципам моралі, схильного до протилежного – зла. Отже, зло – антонім добра, процес руйнування, зіпсуття якостей добра, а втім, і морального закону. Впливаючи з природи добра (Бога), всі позитиви (а серед них і блаженна вічність) залишались на боці абсолютного добра. Виникнення зла з непослуху ангела (із закону справедливості) вимагало існування протилежного – вічного відлучення від Бога, покарання за переступ морального закону. Сатана (Люцифер) усвідомлював це.

Після створення людини сатана намагався відомстити Богові та звів на свій бік і людину (Буття 3, 1–7). Аналогічно людина також підлягала під покарання згідно з законом справедливості. Отже, доходимо висновку, що з породженням зла порушилась екологія духовного і матеріального світу. Наслідки дії зла:

- непослух ангела;
- втрата вічності і блаженства;
- гріхопадіння людини;
- наявність хвороб, страждань, гріха, смерті (фізичної) та розлуки з Богом (духовної).

Зло стало причиною порушення системи взаємин та існування у створеному світі. Цим самим наслідки гріха стають причиною

порушення гармонії екосистеми взаємин та дій у сьогоднішні. Адже, уподібнюючись Люциферові та першим людям, ми також інколи прихилиємось до філософії зла через негативні якості характеру, гордість, пихатість, егоцентризм та егоїзм. Таким чином через нас порушується гармонія екосистеми наших взаємин із Богом, а також взаємин між нами та оточенням (суспільство, навколишнє середовище). Ми стаємо причиною різноманітних криз, катастроф, аномалій. *«Замість виконання своєї ролі помічника Божого у справі творіння людина ставить себе на місце Бога і, таким чином, провокує повстання з боку природи»*, – читаємо в енциклопедії Папи Римського Івана Павла II *«Centesimus Annus»* («Сотий рік»). Порушуючи баланс у природі, людина страждає від повеней, зсувів, ураганів та інших катаклізмів.

Однак надія завжди є. Опираючись на Святе Письмо, до неї закликають християнські лідери. Ось як пише в одному зі своїх послань Константинопольський Патріарх Варфоломій: *«...наше серце і душа наповнюються смиренням, і ми просимо Слово Боже глянути на Своє творіння з милістю і простити наші гріхи і нашу жадібність, «розтулюючи Свою руку і насичуючи все творіння благом» (Псалом 103, 28), покласти кінець тим руйнівним діям, які здійснюються в нашому світі»*.

Люди мають потужні інструменти для боротьби зі злом, а це молитва, піст, покаяння, милостиня, добрі діла. Вони наближають нас до Бога, привносять у життя якісні добрі зміни, віддаляють від зла і гріха, а отже, роблять світ довкола кращим.

2. Вправа «Філософія гріха».

Завдання: зрозуміти філософію гріха та своє ставлення до нього у власних вчинках. Записати власні висновки стосовно цієї проблематики.

Питання для розкриття теми:

- Що таке гріх?
- Чим «солодкий» гріх?
- Що робить гріх у житті людини та які його наслідки?

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що таке гріх?
- Чому виник гріх у світі?
- Яка природа гріха у наших діях (його чинники)?
- Як необхідно сторонитись гріха?

V. Домашнє завдання.

Завдання: Провести самокритичний аналіз своєї особистості та заповнити таблицю.

Чим я порушую взаємини між собою та Богом?	Чим я порушую взаємини між собою та людьми?	Чим я порушую взаємини між собою та природою?

Урок 9

Тема: «Все пробуйте, доброго ж тримайтесь» (1 Солунян 5, 21).

Мета:

- навчити учнів розуміти поняття «власний вибір», «добро»;
- розвивати в учнів почуття відповідальності за власні вчинки;
- виховувати в учнів почуття міри та колективізму.

Терміни: добро, справедливість, моральний вчинок, голос совісті, відповідальність.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Мій погляд».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Скринька».
2. Виступ учителя.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Мій погляд».

Мир вам! Нехай мир, спокій, перебувають у ваших серцях, думках, висловах, діях.

Завдання для вправи: розкрити власне розуміння поняття «мир».

Як проявляється мир (спокій) у діях, стосунках, внутрішньому житті людини, суспільстві?

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для перевірки:

- Що таке гріх?
- Яка «насолода» від гріха?
- Чим шкідливий гріх для людини?
- Які наслідки несе за собою гріх?
- Яким чином можна боротися з гріхом?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Кожна людина має розум, волю та можливість робити вибір.

Так, у житті людина не раз постає перед проблемою вибору: друзів, супутників життя, власної професії, життєвих орієнтирів. Їй доводиться нести відповідальність за власні вчинки та пожинати плоди своїх дій.

На сьогоднішньому уроці ми дізнаємось про правильність вибору, ознайомимось зі життєвими орієнтирами, вмінням робити власний вибір.

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Скринька».

Сьогодні, учні, на нас чекає цікава тема. Кожен з нас стоїть перед певним вибором: професії, свого майбутнього тощо. Плануємо, враховуючи наші можливості, бажання, але забуваємо про одне. Гадаю, що дехто з нас через це пройшов, а в інших усе ще попереду. Ось скринька. В ній захована одна річ. Саме її вам сьогодні бракує. Я вийду в коридор, але вам, учні, заборонено зазирати до скриньки, щоб ту річ не втратити. (*Учитель залишає класне приміщення і за короткий час повертається до класу*).

Хтось із вас зазирнув до скриньки, скажіть правду? Якщо так, то що там було? Нічого? Саме зараз ви втратили ту річ, про яку було згадано на початку уроку. Знаєте, про що йдеться? Про ваш послух. Саме так і було на початку створення людини.

2. Виступ учителя.

Як ви вже знаєте з попередніх занять, Бог створив людину на Свій образ, на свою подобу (Буття 1, 26–27). Він дав їй владу панувати над усім створеним видимим світом. Щоб людина могла це робити, Бог дав їй розум, аби аналізувати й розуміти навколишній світ, та волю, аби могли обирати, діяти згідно з бажаннями власного серця.

Людина отримала місце блаженного перебування разом із Богом – рай. Оточена добром, людина відчувала себе комфортно. Однак серед цієї краси знаходилося і дерево пізнання добра та зла. Призначення цього дерева – перевірка дієвості волі людини.

Бог дозволив людині бути подібною до себе – володарювати над усім довіреним їй. Однак дерево життя вабило людину також. Спокусник намагався пропонувати людині спробувати плоду з цього дерева. На вагу долі людини було покладено райську блаженність та пізнання чогось нового (зла). Досі людина не знала, що таке зло. Невідомість вабила людський розум, який схиляв волю до пізнання. Людина хотіла пізнати зло. Бог дав людині все, чого вона тільки бажала. Найбільше, що міг Він їй дати, – це бути у контакті разом (Бог – людина). Але пізнання зла людина поклала на перше місце.

Усі створіння, яких створив Бог, за своєю природою були менш досконалими від Творця. Тому і людська воля стала причиною такого вибору. Людина спробувала створювати собі добро без Бога, вилучити Його зі свого оточення, тобто людина сама віддалила себе від Творця. Бог був першою причиною добра, джерелом блаженства, Тим, хто давав. Людина ж була приймачем цієї любові та благодаті. Однак із непослухом людина обирає сатану, того, хто пропонував щось інше, й саме тому отримує плід свого бажання – заміну блаженства і безсмертя на протилежне. Так, людське тіло почало підлягати фізичним, біологічним та хімічним законам матеріального світу, безсмертя обернулось на смерть, блаженство перейшло у відчуття болю, жадоби, страждань. Бог запропонував людині все, що мав, але людина почала сумніватись у Ньому і зробила власний вибір.

При кожному людському виборі завжди є дві стежини – добра та зла. Адже кожен крок людини, дія та вчинок виходять із доброго або злого помислу, супроводжуючись досягненням певної мети. Частіше люди обирають той легший шлях, без докладання надмірних зусиль. Це шлях зла, обману, лицемірства, жадоби, егоїзму. Подібні дії людського суспільства призвели до нехтування законів природи (винищення лісових масивів, забруднення водних та повітряних просторів) задля досягнення власної цілі. Зникають рідкісні звірі і рослини, пересихають озера, гинуть птахи. Нашій планеті загрожує екологічна катастрофа. Про це кажуть не лише вчені, але й лідери християнських церков, зокрема Константинопольський Патріарх Варфоломій у посланні з нагоди Новоліття 2014 року зазначає: *«Усе це (руйнування довкілля – Ред.) призводить до ситуації нестійкості у природі та скасування становища людини, як «вінця творіння».* Іншими словами, виживання людини перебуває під загрозою».

Своєрідним актом солідарності з Патріархом Варфоломієм є слова Папи Римського Франциска з енцикліки *«Laudato Si»* («Слава будь»), які також зараз зачитаємо: «Насильство, що зачалося в наших, уражених гріхом серцях, знаходить відображення у симптомах захворювання, що проявляється в землі, воді, повітрі та живих істотах. Ось чому сама земля, пригноблена і спустошена, опинилася серед найбільш беззахисних і зневажених бідняків; вона «стогне і разом страждає в тяжких муках» (Римлян 8, 22). Ми забули, що самі створені із земного пороку (пор. Буття 2, 7); наші тіла створені з елементів планети, ми дихаємо її повітрям, а її вода живить нас і відновлює сили».

Дуже радує, що ці два релігійні діячі Католицької і Православної церков не лише солідарні у поглядах щодо захисту створіння Божого, але й неодноразово проводили спільні зустрічі, обговорювали екологічні проблеми, висловлювали бачення щодо їхнього подолання.

Отже, перед кожним із нас стоїть вибір. Пригадайте дослівно тему сьогоднішнього уроку: «Все пробуйте, доброго ж тримайтесь» (1 Солунян 5, 21). Це більше, ніж тема заняття. Це заклик, який лунає зі сторінок Святого Письма.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Чому існувало дерево пізнання добра і зла?
- Що довело людину до втрати райського блаженства?
- Чому людина скоїла гріх?
- Чому потрібно триматись добрих діл?

V. Домашнє завдання.

Завдання:

1. Складіть перелік місць у вашому регіоні, які зазнали втручання людини, були забруднені або знищені; що, на вашу думку, стало причиною цього?
2. Як би ви організували свою діяльність на цих місцях?
3. Складіть план дій, завдяки яким можна б упорядкувати ці місця або допомогти їхньому відновленню.

Урок 10

Тема: «Нехай буде досконалою Божа людина» (II Тимотея 3,17).

Мета:

- ознайомити учнів з цитатою біблійного тексту, пояснити її значення;
- навчити учнів застосовувати на практиці теоретичний зміст цитат Біблії;
- розвивати в учнів позитивні якості характеру;
- виховувати побожність, самокритичність.

Терміни: досконалість, мораль, чесність, правдолюбність, позитивні якості характеру, страх Божий.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Передай любов».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Дзеркало».
2. Виступ вчителя.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Передай любов».

Христос між нами! Нехай на сьогоднішньому уроці Він допоможе нам зрозуміти важливість нашої досконалості у духовному та фізичному житті.

Виконаймо важливу вправу.

Завдання для вправи: передати по колу одне одному позитивні емоції, використовуючи міміку та правдиву любов одне до одного.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Чому в раю існувало дерево пізнання добра і зла?
- Чому людина схилилась до гріха?
- Чи забруднення і руйнування довкілля є гріхом?
- Які наслідки гріха ви знаєте?
- Чому важливо робити добрі діла?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Кожен із нас має своєрідний і неповторний характер, намагається бути гарним. Іноді в нас може навіть виникати бажання бути кращими за інших.

А сьогодні ми спробуємо поговорити про справжню красу людини, досконалість у характері.

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Дзеркало».

Завдання: Ось маленьке дзеркальце у мене в руках. Я передаю вам його по черзі і запрошуюю заглянути до нього. (*Вчитель передає дзеркальце учням*). Розкажіть мені, що ви в ньому побачили? Правильно, своє відображення. А яке воно? (*Учні дають собі характеристики*). А чи насправді у вас все так гаразд, чи дійсно ви такі хороші? На сьогоднішньому уроці ми намагатимемось дивитись на себе самокритично, правдиво.

2. Виступ учителя.

Розглянемо біблійну цитату з II Послання до Тимотея 3, 16–17: *«Все Писання – натхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб Божий чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий»*. Із вище сказаного дізнаємось, що Біблія (Писання) дійсно натхненна Богом і є

своєрідною інструкцією для вдосконалення людини. Як треба діяти за цією інструкцією вдосконалення?

Перші люди через непослух втратили блаженство і віддалились від Бога. Але Він не покинув їх, дав їм надію, яка справдилась в особі Ісуса Христа.

Людина втратила зв'язок із Богом. Вигнана з раю, вона почала пристосовуватись до матеріального світу. Але за своєю природою вона залишалась не тільки тілесним створінням. Бог створив її на Свій образ, на Свою подобу. В людині залишилась душа, в якій перебувала туга за райським блаженством, за зв'язком із Богом.

В історії людства людина неодноразово була наближена до Бога, але через свою слабкість, недосконалість завжди віддалялась від Нього. Спробуємо сьогодні віднайти шлях до досконалості, щоб знову зблизитись із Богом.

Святе Письмо навчає: для того щоб почати пізнавати Господа і навчитися робити добро, бажане Богу, людині необхідно зробити акт покаяння. Що ж це за акт і навіщо він потрібен?

Гордість Люцифера призвела до віддалення його та всіх тих, що з ним, від Бога. Сумніви Адама та Єви щодо Божої любові також віддалили їх від Бога. В кожному випадку ніхто з них не розкався у вчиненому, тобто всі вони вважали себе правими і винувалили іншого.

Отримавши наслідки первородного гріха, людина залишилась винною перед Богом. Першим кроком до вдосконалення є акт покаяння – визнання своєї вини перед Богом за всі ті вчинки, що віддалили від Бога – гріхи. Цим актом людина серцем та розумом усвідомлює значення та наслідки гріха, розпізнає різницю між добром та злом, обирає шлях, що веде до Бога.

Покаяння – це не тільки визнання своєї провини, але й бажання примиритися з Богом, жити за Його законами, щоб мати надію на зближення з Ним після своєї фізичної смерті.

Після покаяння людина слідує за законами моралі й справедливості, намагається їх виконувати і будувати таку модель свого життя, що веде до вдосконалення її власної особистості, взаємин у суспільстві, зв'язку з Творцем. Для цього Бог залишив людині Святе Писання – інструкцію для вдосконалення.

Деякі люди самовпевнено вважають себе добрими, справедливими, минаючи Божий Закон моралі. Через власну гордість вони дотримуються лише свого закону, побудованого на егоцентризмі, що зосереджує все на власному «Я», залишаючи осторонь іншого, навіть Бога. Життя за цим принципом веде до псування людських стосунків, збагачення за рахунок знищення навколишнього середовища. Окрім того, людина руйнує власну особистість, втрачає зв'язок із Богом.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Чому людина повинна працювати над своїм вдосконаленням?
- Які ви знаєте способи самовдосконалення власного «Я»?
- Чому покаєння для християнина таке важливе?

V. Домашнє завдання.

Складіть удома ввечері іспит совісті: проаналізуйте ваші вчинки протягом дня; зважте, яких було більше – добрих чи поганих. Складіть план дій на майбутнє щодо викорінення з вашої поведінки поганих учинків.

Урок 11

Тема: Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).

Мета:

- повторити пройдений матеріал;
- засвоїти основні поняття з попередніх тем;
- розвивати в учнів творче мислення;
- виховувати справжніх християн.

Терміни: досконалість, мораль, чесність, правдолюбність, позитивні якості характеру, страх Божий, досконалість, мораль, створіння, Творець, світогляд, Божа воля.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.
2. Творча робота учнів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос між нами! Пропоную зараз усім сісти колом, щоб провести наш сьогоднішній урок у трохи незвичній формі.

Нині матимемо урок типу круглого столу. Разом ми утворимо одну велику родину, один згуртований колектив для спільної праці – досягнення поставленої перед нами мети.

2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

На сьогоднішньому уроці пропоную всім зосередитись на практичній роботі. Кожен із нас навчиться висловлювати свої думки вголос. Метою нашої зустрічі є узагальнити здобуті нами знання, зрозуміти, як можна використовувати їх на практиці.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

Перевірка підготовлених пропозицій щодо покращення своєї поведінки в природному середовищі. Учні зачитують свої творчі роботи, в яких подають приклад, що вони змогли б змінити у своєму повсякденному житті задля покращення екологічного стану довкілля.

2. Встановлення мотиваційного моменту.

Молодці! Це дуже гарно. Ваші роботи допоможуть вам у процесі вдосконалення.

Сьогодні кожен із вас зможе виступити зі своїми пропозиціями, відстояти свої думки, ознайомити нас зі своїми поглядами. Всі ви обговорюватимете певні питання та шукатимете їхнього розв'язання.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.

Нам слід з'ясувати:

- Навіщо був створений світ?
- Що приніс у світ переступ людиною Божої волі?
- Що потрібно робити для власного самовдосконалення?

Пропоную вам долучитися до обговорення поставлених запитань. Нехай кожен із вас висловить свої думки, пропозиції.

2. Творча робота учнів.

Для цього пропоную вам кілька запитань, які слід розглянути разом.

Обговорення за обраними темами: «Бог – людина – створіння», «Людина – гріх – самовдосконалення».

Обговорення за планом:

- Що перешкоджає зв'язку «людина – Бог»?
- Як налагоджувати взаємини «людина – Бог»?
- Як впливає порушення взаємин «людина – Бог» на навколишнє середовище?
- Що потрібно для гармонійних взаємин трикутника «Бог – людина – створіння»?
- Що потрібно робити для вдосконалення власної особистості?

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Вивчаючи другий розділ «Християнської екологічної етики», ми особливу увагу акцентували на стосунках Бога і людини, говорили про добро і зло, зосереджувались на осмисленні гріхів, серед яких забруднення і руйнування природи, дізнались про солідарність позиції християнських церков щодо необхідності бережливого ставлення до світу, що довкола нас. Надіюся, що кожен із нас збагатився корисними знаннями, які, безсумнівно, стануть своєрідним орієнтиром на життєвому шляху.

V. Домашнє завдання.

Повторити пройдений матеріал. Скласти план заходів для підтримки гармонійних взаємин у трикутнику «Бог – людина – навколишнє середовище».

3. ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Урок 12

Тема: Обов'язок обробляти і доглядати Землю.

Мета:

- розтлумачити учням поняття «почесна праця»;
- пояснити значення праці як доручення Творця;
- розвивати в учнів якості відповідальності, колективізму;
- виховувати любов до праці.

Терміни: обов'язок, відповідальність, Божий закон, праця.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Людина і довкілля» (I).

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос між нами! На сьогоднішньому уроці ми звернемо увагу на наше довкілля. Адже Бог подарував нам цей чудовий світ з усією його красою і привабливістю. Все, що ми бачимо довкола нас, – створене для нас, і ми можемо з нього користати. Але, крім того, ми маємо обов'язок за всім цим доглядати, поратись на землі, збирати плоди, примножувати багатства цього світу.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу висловлює побажання своєму сусідові як подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Чому людина втратила прямий контакт із Богом?
- Як впливають наслідки порушення зв'язку «людина – Бог» на навколишнє середовище?
- Як гармонізувати взаємини «Бог – людина – створіння»?
- Що потрібно робити для вдосконалення власної особистості?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

При створенні світу Бог на вершину своєї праці поставив саме людську істоту. Тим самим Він дав людині у власність усе її оточення.

Окрім того, Бог зробив людину не тільки господарем навколишнього світу в сенсі – «власник», але й господарем у сенсі – «той, який повинен піклуватись про довірене йому». Бог зобов'язав людину поратись на довірєній їй землі, доглядати за всім, що на ній живе, росте.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Старий Завіт зображає Бога як всемогутнього Творця (Буття 2, 2; Йов 38, 41; Псалом 104; 147). Створивши увесь видимий світ, Бог

створює людину на Свій образ та запрошує її до володарювання над усім. Крім того, Творець доручає людині не тільки всі блага і багатство створінь, але й спонукає до праці – обробляти і доглядати Едемський сад, у якому Він був оселив перших людей (Буття 2,15).

Першій людській парі Бог доручає обробляти землю й панувати над кожним живим створінням (Буття 1, 28). Бог довірив людині Едемський сад із усім у ньому створеним. Однак це панування людини не повинно бути самовладним чи нерозумним. Людина повинна примножувати рослинний світ, вкладати в землю всю свою турботу і любов через працю на ній, щоб отримати гідні плоди. Панувати над створінням означає піклуватись про кожне створіння зі світу фауни, щоб воно також примножувалось на радість іншим, на користь собі і для збереження природного циклу існування живої природи.

Людина отримала від Бога право на володіння всім в Едемському саду. Водночас вона отримала й обов'язок за всім доглядати. Але перші люди не взяли це до уваги.

Адам і Єва забажали бути такими, як Бог, самостійними, без жодних обов'язків. Вони прагнули тільки панувати і не мати володаря над собою, який би їх чимось зобов'язував (Буття 3, 5). Відкинувши Заповідь Бога, вони втратили ту благодатну землю, що дарувала їм усілякі плоди. Через непослух перша пара людей отримала зовсім іншу землю – бідну, неродючу, ворожу (Буття 4, 12). Таким чином, людина дістала змогу бути «творцем» на землі, творцем у розумінні, що кожен плід отримувався важкою і непосильною працею (Буття 3, 17, 19). Покликання обробляти і поратись на землі залишилося незмінним. При цьому праця людини стала як почесне джерело збагачення, добробуту, досягнення мети (Приповідки 10, 4).

Основою почесної праці залишається мудрість. Вона полягає в тому, що праця не має ставати ідолом чи бути нечесною. *«Ліпше трохи в Господньому страху, аніж великі скарби у тривозі»* (Приповідки 15, 16); *«Ліпше трохи з правдою, ніж з кривдою прибутки великі»* (Приповідки 16, 8).

Кожна праця, яку виконує людина, повинна відповідати справедливій меті та бути чесною, подобатись Богові. Разом з Богом, дотримуючись Його заповідей, людина підкоряє світ, панує над ним і чинить добрі справи для себе і для інших. Завдяки праці людина стає співучасником у майстерному ділі – вдосконаленні зовнішнього вигляду створеного світу.

Але іноді людина прагне тільки власного збагачення, нехтує благом інших, обкрадає їх у можливості милуватись творінням Божим. Так, було знищено багато водойм і лісових масивів. Егоцентричний погляд людини на працю зробив її джерелом самозбагачення. Первинний характер праці як джерела існування, забезпечення благами себе та інших, співучасті з Творцем – повністю знецінився.

Нашим завданням є зрозуміти, чим є для мене почесне покликання працювати, бути володарем на Землі, яку довірив нам Творець? Чи ми не є подібними до Адама та Єви, коли забуваємо про наше покликання на Землі?

Якщо праця людини егоцентрична й головний акцент робиться на самозбагаченні, то довілля зазнає руйнувань. Такі питання стосуються екології. Це, наприклад, коли магнати, власники великих підприємств нехтують законом держави, в якому збережено принцип моралі, що, зі свого боку, походить з природного закону, Творцем якого є Бог.

Традиційно звертаємось до думок моральних авторитетів сучасності. Цього разу зачитаємо цитату Константинопольського Патріарха Варфоломія з його послання до дня Церковного Новоліття 2009 року: *«Справедливість і любов повинні бути у всіх аспектах економічної діяльності. Вигода, а тим паче короткострокова, не може і не має стати єдиним мотивом наших дій. Відновімо наше зобов'язання співпрацювати, щоб здійснити ті зміни, про які ми молимося, відмовитися від того, що шкодить творінню, змінити спосіб нашого мислення і, таким чином, радикально змінити наше життя».*

2. Вправа «Людина і довкілля» (I)

Заповніть таблицю:

Дар	Можливість у використанні	Обов'язок у збереженні
Лісові ресурси		
Земельні ресурси		
Водні ресурси		
Повітряний простір		
Підземні надра		
Космічний простір		

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Якими ресурсами довкілля користується людина?
- До чого призводить нераціональна, егоцентрична діяльність людини щодо довкілля?
- Як потрібно організувати діяльність людини для утримання довкілля в гармонії?

V. Домашнє завдання.

Напишіть реферат на тему за вибором: «Почесна місія людини на землі – працювати задля блага суспільства»; «Як я організовую свою щоденну працю, щоб не шкодити довкіллю».

Урок 13

Тема: Криза у взаєминах між людиною і довкіллям.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттями «егоцентризм», «довкілля як оселя», «криза»;
- розкрити зміст кризи у стосунках між людиною і довкіллям;
- розвивати в учнів християнське бачення проблем екології;
- виховувати учнів на основах християнської моралі.

Терміни: кризове становище, людина і довкілля, екологія, екологічна катастрофа.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Людина і довкілля» (II)

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Мир вам! Нехай спокій, про який ми говоримо, залишається між вами. Адже саме його відсутність порушує гармонію вашої

особистості, руйнує внутрішній світ, спричиняє дисгармонію у стосунках.

А зараз запрошую всіх взяти участь у знайомій нам вправі «Усмішка колом».

Завдання для вправи: по колу передати своєму товаришеві усмішку й коротеньке побажання на сьогодні.

2. Перевірка домашнього завдання

Питання для контролю:

- Що людина використовує з довкілля, отриманого від Бога?
- До чого призводить нераціональна, егоцентрична діяльність людини щодо довкілля?
- Як потрібно організувати діяльність людини для утримання гармонії довкілля?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Кожен має власний характер. Завдяки йому ми можемо будувати, а інколи й, навпаки, руйнувати наші стосунки. Руйнуються також взаємини між людиною та довкіллям. Адже псування внутрішнього духовного світу людини, світогляду переходить на її діяльність, на її моральні принципи, етичну поведінку.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Актуальним питанням сьогодні стає криза у стосунках людини з природою. Основною причиною цього кризового протистояння стає бажання людини безмежно та максимально володарювати над природою. Прагнення безмежно володіти йде поруч із нехтуванням моральних норм, які є критеріями будь-якої людської діяльності.

Нерозсудливе використання природних багатств мало місце ще у перших людей. Адже їх зазіхання на плід пізнання добра та зла є ознакою необдуманих рішень, слабкої людської природи, схильності до недосконалих кроків.

В історичному та культурному процесі людство видозмінювало світ, впливаючи на нього своєю діяльністю. Сучасність стала свідком того, на скільки збільшились можливості людини завойовувати

та підкоряти собі довкілля. Науково-технічна революція дала змогу людині зменшувати застосування сили та прискорювати час відповідно до площі освоєння території. Домінуючою стає й агресія, з якою людина посягає на земельні ресурси, забуваючи про можливі наслідки – втрату гостинності природи.

Наслідком цих дій стає втрата культурного розвитку суспільства, що ґрунтується на моральних принципах біблійного вчення. Егоцентризм активними темпами витісняє основи колективізму, поняття спільного блага, поваги до Найвищого. Водночас нищиться довкілля – наша спільна «домівка». Природа стала не місцем перебування, вдосконалення та життєдіяльності людини, а знаряддям збагачення, задоволення егоїстичних потреб, звичайним ресурсом. Твердження щодо невичерпних багатств природних ресурсів та енергії виявились хибними. Неадекватна діяльність людини ґрунтувалася й надалі ґрунтується на ідеології «робити, щоб мати». Саме цим нівелюється та відчужується основне поняття людського існування – «бути». Адже щоб почати свою діяльність, людина спочатку повинна замислитися й над тим, щоб «бути», тобто створити комфорт для свого гармонійного розвитку, вдосконалення.

Егоцентричність у поглядах людини віддалила її від Бога. Людина дедалі більше стає чужою для природи, вона й надалі прагне її завоювати, освоїти та використовувати. Увесь цей процес не контролювався і не контролюється мораллю і набирає максимальних обертів. Людина не усвідомлює, що цими діями вона не освоює, а нищить власну оселю, середовище свого існування, від якого залежить у прямому сенсі слова.

Християнська культура спонукає людину бачити у творіннях дари Божі. Їх слід обробляти, за ними треба доглядати, хвалити через них Творця. Втрата християнської культури – погляду на світ через мораль біблійного вчення – привела людство до екологічних катастроф. Але людина здатна не тільки впроваджувати технології, що забруднюють та нищать, але й, за Божим натхненням, залучати очисні технології, конструктивні підходи до розв'язання проблем збереження довкілля. Основним завданням християнської науки є налагодити взаємини між людиною та природою. Із огляду на те що це завдання характерне і для юдаїзму, ісламу, буддизму, то християни можуть знайти в цьому напрямі союзників серед інших релігій-

них традицій, із якими є спільні цінності. І саме таким чином слід розуміти міжрелігійний екуменізм: не у злитті релігій, а в розвитку співпраці для розв'язання спільних завдань. Співпраця у подоланні глобальної екологічної кризи є чудовою нагодою до мирного співіснування як представників різних конфесій та релігій, так і різних народів у цілому.

Основні постулати, якими слід керуватися:

- Людство повинно усвідомлювати свої можливості «брати» та порівнювати їх із можливостями природи «давати».
- Навколишнє середовище – простір перебування людини, її можливість існувати й розвиватися далі.
- Довкілля – благо суспільне, а не кожного зокрема.

Криза у взаєминах між людиною і довкіллям бере початок у власній духовній кризі людини, кризі її стосунків із Творцем. Розв'язанням цієї проблеми може стати духовне відродження людства, побудова світогляду через призму християнської моралі. З цього виводу сьогодні зачитаємо як ніколи актуальні думки Папи Римського Франциска з енцикліки «*Laudato Si*» («Славен будь»): «Духовність, яка забуває про Всемогутнього Бога Творця, є неприпустимою. Так ми починаємо поклонятися земним силам або самі узурпуємо місце Господа, доходячи навіть до того, що заявляємо про своє необмежене право топтати Його створіння ногами. Найкращим способом повернути людину на її законне місце, припиняючи її зазіхання на абсолютне домінування над землею, є повернення до образу Батька, Творця й одноосібного володаря світу. Інакше люди завжди намагатимуться нав'язати реальності свої власні закони та інтереси».

2. Вправа «Довкілля і людина» (II).

Завдання: заповнити таблицю.

<i>Дар</i>	<i>Нераціональне використання</i>	<i>Наслідки нераціонального використання</i>
Лісові ресурси		
Земельні ресурси		
Водні ресурси		
Повітряний простір		
Підземні надра		
Космічний простір		

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Як людина може нераціонально використовувати ресурси довкілля?
- До чого призводить нераціональна, егоцентрична діяльність людини щодо довкілля?
- Які екологічні катастрофи загрожують довкіллю у наш час?
- Як можна організувати діяльність людини для уникнення екологічної катастрофи?

V. Домашнє завдання.

Скласти власний план дій щодо духовного відродження суспільства та зменшення кризи у взаєминах людини з природою; обґрунтувати детальніше кожен пункт плану, вказавши можливе реальне впровадження у життя.

Урок 14

Тема: Суспільна відповідальність за довкілля.

Мета:

- розкрити зміст понять «суспільна відповідальність», «екологічна катастрофа», «довкілля»;
- донести до учнів розуміння проблеми екологічної катастрофи, безвідповідальної діяльності людини та її наслідків;
- формувати в учнів суспільний світогляд на основі Божої моралі;
- виховувати почуття відповідальності за власні вчинки та вчинки суспільства в цілому.

Терміни: суспільство, суспільна відповідальність, світова спільнота з охорони природи.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Вітаймося».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос посеред нас! Любі діти, продовжуємо вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика». Щодня ми збагачуємося новими знаннями. Тож пропоную повторити вже пройдений нами матеріал і заглибитися у подальше вивчення дисципліни.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Що призводить до порушення гармонії внутрішнього світу людини?
- Як впливає духовний світогляд людини на її діяльність щодо довкілля?
- Які організації здійснюють природоохоронну діяльність в Україні, всесвітній спільноті?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Кожен з нас несе відповідальність за свої вчинки: у класі, серед друзів, удома, перед Богом. Але, крім особистої відповідальності, людство як суспільство несе в цілому відповідальність за свої глобальні вчинки перед своїми сучасниками, нащадками, історією, Богом. Тож діяльність людини входить у сферу суспільної діяльності всього людства. А тому й передбачає відповідальність за наслідки такої діяльності.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Довкілля – комплексна система функціонування живих та неживих істот, підпорядкована певним законам. У цій системі проходить і процес життєдіяльності людини. Вона має можливість забезпечити себе всіма необхідними благами для гармонійного розвитку та досягнення своїх цілей.

Для перших людей (Адама і Єви) довкілля було місцем перебування та використання всіх благ. У процесі розвитку людства рівновага між віддачею природи і потребами людини різко порушилась. Людина прагнула більше, ніж могла дати їй природа. Освоєння нових лісових масивів, гірських вершин, річок та озер, морських просторів не завжди відбувалося з урахуванням та дотриманням балансу між людиною і природою. Саме тому це призвело до різних екологічних катастроф.

Ураховуючи все: турботу про довкілля, оцінку реалій сьогодення – можливість екологічної катастрофи цілої планети є цілком реальною. Навколишній світ не може бути власністю або середовищем для самореалізації тільки певних осіб суспільства. Довкілля є колективним благом усього суспільства, і тому кожен член людської спільноти має спільний та універсальний обов'язок поважати благо, призначене для всіх. Тому не має бути безкарним використання окремими особами різних категорій благ на свій розсуд для задоволення власних економічних, егоїстичних потреб.

Існування всіх створінь у довкіллі взаємозалежне у всесвітньому порядку, який встановив Творець. Слід зважати на природу і місце кожної істоти, на їхній взаємозв'язок у впорядкованій системі. Людина відповідальна за всю різноманітність природи, за її захист, адже це надзвичайні багатства для всього людства.

Кожен елемент довкілля є унікальним, цінним і дуже важливим. Ліси допомагають зберегти природну рівновагу, необхідну для життя. Їхнє значення у процесі відтворення необхідного для живих істот кисню, поживи, житла, мешкання – особливе. Знищення лісових масивів неплановими вирубками, навмисними підпалами прискорює процес знищення. Це загрожує водним запасам та всій системі живих організмів, що наповнюють водний простір. Крім того, під загрозою опиняються й інші істоти (зокрема людство), для яких вода є необхідним компонентом забезпечення життєдіяльності.

Велике значення має й збереження повітряного простору – атмосфери, до якої потрапляють вихлопні гази автомобілів, викиди підприємств, результати гниття відходів... При порушенні еколо-

гічної рівноваги атмосфери під загрозою опиняється усе живе, бо повітря необхідне для існування.

Водний простір планети – екосистема, яка має не менш важливе значення. Адже вода є необхідною складовою для життєдіяльності організмів, їхнього росту, живлення, розмноження. Водний цикл допомагає зберігати життєдіяльність усіх екосистем Землі, пов'язаних між собою. Скидання до води різноманітних відходів, неочищених стічних вод, сміття (особливо пластику, тирси) спричиняють великі екологічні катастрофи, на які людство поки що дивиться з легкістю, не надаючи цьому великого значення. Береги річок, пляжі озер майорять пластиковою тарою, різним непотребом та сміттям.

Можна перерахувати багато реальних фактів нищення людиною довкілля. Але нам слід виявити причину цієї аномальної поведінки людини. Цих причин є декілька. По-перше, це **порушення екосистеми душі людини**: віддалення людини від Творця; знищення моралі, пошук власних цінностей; створення егоїстичного світогляду; встановлення егоїстичних цілей. По-друге, це **егоцентричний світогляд людини**: усвідомлення власних цілей; порівняння з цілями інших (заздрість); використання благ зі шкідливим характером. По-третє, це **егоїстична діяльність людини**: нехтування Божим Законом; легковажне ставлення до закону природи; нехтування державним законом; дії людини безвідповідального характеру. Таким чином, людина будує власні дії згідно з егоцентричним світоглядом. Її не цікавлять навколишні, довкілля та наслідки. Основою є поставлена мета та її досягнення. Щоб довкілля продовжувало життєдіяльність, людство повинне усвідомити загальну в цілому та індивідуальну відповідальність кожного члена суспільства за його збереження.

Від діяльності кожного з нас утворюється загальна картина діяльності людства, тому необхідно дотримуватися встановлених суспільних та природних законів, які ґрунтуються на основі Божого Закону. Відтак ситуація в екосистемах покращиться, а відповідальність людей за збереження довкілля стане покликанням та почесною місією. Сучасні проблеми людства, зокрема екологічні, мають об'єднати людей, незалежно від того, у якому кінці світу вони жи-

вуть, який мають колір шкіри, яку релігію сповідують. Усі ми брати – провідна ідея, яка тепер надзвичайно актуальна і спроможна єднати народи у мирі й турботі про довкілля. Про це, зокрема, йдеться в енцикліці Папи Римського Франциска «*Fratelli tutti*» («Всі брати»), яка з'явилася зовсім недавно, у 2021 році. «Світ існує для всіх, бо всі ми, люди, народилися на цій землі й маємо однакову гідність», – знакові слова цього документа, над якими варто замислитись.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Як твориться суспільна діяльність, починаючи від особистої діяльності кожного члена суспільства?
- До чого призводить неадекватна діяльність суспільства у довкіллі?
- Перед ким несе відповідальність суспільство за свої вчинки?

V. Домашнє завдання.

Оцініть екологічну ситуацію у вашій місцевості проживання; складіть план виправлення екологічних проблем у вашому регіоні з урахуванням реальних можливостей суспільства.

Урок 15

Тема: Довкілля та справедливий розподіл благ.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям справедливого і несправедливого використання земних благ;
- розкрити причини, що породжують несправедливе використання земних благ на територіях деяких держав;
- виховувати в учнів почуття співчуття, справедливості.

Терміни: справедливість, закон, блага, розподіл благ.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Президент».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос посеред нас! Любі діти, продовжуємо вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика». На минулому уроці ми дізнались про відповідальність кожної людини перед суспільством за індивідуальні вчинки.

Заради єдності пропоную зараз вправу «Подарунок»: хай кожен по колу передасть побажання своєму сусідові як своєрідний подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Як твориться суспільна діяльність, починаючи від особистої діяльності кожного члена суспільства?
- До чого призводить неадекватна діяльність суспільства у довкіллі?
- Перед ким несе відповідальність суспільство за свої вчинки?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Отримане від Бога в дар довкілля ми можемо використовувати відповідно до наших потреб. Але не повинно бути так, аби кожен бажав привласнювати, користати стільки, скільки йому захочеться. Має існувати певна система щодо справедливого розподілу всіх благ між кожним членом суспільства, щоб уникнути збагачення одних за рахунок ошукування інших.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Бог створив довкілля з усіма його благами. Потім Він створив людину і призначив її головою всього створеного. Крім того, людина отримала завдання користуватися всім, що передав їй Бог. У книзі Буття (1, 26–30) з цього приводу читаємо про необхідність земних благ для людиною заради забезпечення її життєдіяльності як живої істоти у системі створеного Всесвіту.

Людина, використовуючи земні блага для своїх потреб, повинна діяти у дусі справедливості, милосердя, чесно, дотримуючись моральних та етичних норм. Слід запобігати несправедливому та надмірному використанню або нагромадженню ресурсів. Це відбувається через жадібність, заздрощі, нехтування інтересами інших людей, навіть цілих колективів.

Сучасні екологічні проблеми набувають глобального характеру. Тому їхнє розв'язання може бути ефективним тільки у співпраці, загальними зусиллями міжнародного співтовариства. Сформовані різноманітні молодіжні співтовариства, організації, політичні партії та екологічні рухи стають помічниками у сфері просвіти, превентивного екологічного виховання, практичних акцій та дій. Ще одним чинником, який впливає на раціональне використання земних благ, є економічна і політична картина світу. В ході історичного процесу створювались різні схеми розподілу території для утворення держав. Багатші та сильніші народи захоплювали родючі та більш сприятливі землі для своєї держави, тим самим витісняючи слабших на околиці цих земель.

Утворення держав першого, другого, третього світу спричиняло вплив не тільки на географічне розташування, політичні відносини, але й на економічний характер їхнього існування. Таким чином, державам третього світу зі слаборозвиненою економікою припадали земельні ділянки з менш придатними для гармонійного та успішного розвитку умовами. Це пустельні, слабородючі, схильні до ерозії та катаклізмів землі. Слабкий економічний потенціал не дав можливості власними силами поратись на цих землях. Тому їхнє використання державами вищими за економічним рангом не завжди керується принципами справедливості та милосердя. Від цього потерпає місцеве населення, яке не може повноцінно використовувати земні блага, продовжується його зубожіння.

Ще одним негативним чинником є втягнення слаборозвинутих держав у збройні конфлікти, бойові дії, організацію запланованих війн із метою торгівлі зброєю, відстоювання власних інтересів організаторів війн та планове знищення економічної стабільності цих держав. Унаслідок цього здійснюється вплив на міжнародну валютно-фінансову систему, енерговидобувні та енергопереробні галузі, світову цінову політику, банківські системи та економіку в цілому. Крім інтересів військових, держава, що є організатором бойових дій, легким та дешевим способом часто привласнює земні блага завойованої держави або примушує її зректись їх на користь завойовника.

Саме це спричиняє збідніння народу завойованої держави, соціально-побутовий дискомфорт. Багато елементів природних благ

через бомбардування, хімічну зброю зазнають забруднення або взагалі знищення. Часто бойові дії, використання хімічної зброї призводять до глобальних забруднень великих земельних територій й стають причинами екологічних лих.

Проблемою раціонального та справедливого використання земних благ є фінансова політика держав. Якісні, екологічно чисті товари потрапляють на столи тих людей, які спроможні їх купити. Інша частина населення, з невисоким рівнем достатку, має вдовольнитися товарами з великим вмістом ГМО, неякісними, забрудненими, підробленими та підпільно виготовленими за невідповідною технологією. Ось як про несправедливий розподіл благ пише Константинопольський Патріарх Варфоломій у посланні з нагоди Новоліття 2009 року: «Ми перетворили ринок на епіцентр наших інтересів, наших дій і, зрештою, нашого життя, забувши, що наш вибір вплине на життя майбутніх поколінь та обмежить наші можливості, які можуть бути спрямовані на добробут людини та творіння. Людська економіка, що перетворила нас на споживачів, шкутильгає».

Інший моральний авторитет сучасності Папа Римський Франциск в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь») наголошує: «*Можна передбачити, що як тільки певні ресурси будуть вичерпані, настає час нових війн, хоча і під прикриттям благородних намірів*».

Зважаючи на це, справедливий розподіл благ довкілля можливий за умов:

- ❖ міжнародної співпраці держав у напрямку збереження миру та стабільності політичної ситуації в світі;
- ❖ співпраці у сфері економічного розвитку та підтримки країн третього світу;
- ❖ контролю за процесом товаровиробництва та отримання продуктів споживачем.

Кожен із чинників, що призводить до обмеження можливостей певною категорією населення використовувати земні блага, бере початок у порушенні тієї ж самої гармонії взаємин людини і Бога. Адже бажання загарбати, привласнити незаконно, вдаватися до неправди, яка поширюється завдяки мистецтву реклами, – все це наслідок нехтування Божим Законом, який був вкладений до серця людини. Своєрідним підсумком вище викладеного можна вважати

слова Папи Римського Франциска з енцикліки «*Fratelli tutti*» (Всі брати): «Розвиток не може йти в напрямку накопичення багатства малою групою людей, а повинен забезпечувати права людини: індивідуальні, соціальні, економічні й політичні – включно з правами націй і народів».

2. Вправа «Президент».

Завдання: складіть коротенькі пункти законодавства щодо справедливого розподілу ресурсів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Як впливають держави різних рангів на формування розподілу ресурсами довкілля?
- Які чинники впливають на несправедливий розподіл ресурсів довкілля?
- Яких принципів мають дотримуватися люди, щоб досягнути справедливого розподілу благ?

V. Домашнє завдання.

Складіть план дій (економічних, політичних, екологічних) як президент держави третього світу.

Уроки 16–17

Тема: Нові способи життя (практична робота).

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям «світогляд»;
- розвивати в учнів творче мислення;
- формувати особистості на принципах моралі та етичних норм.

Терміни: світогляд, спосіб життя, побудова життєвих орієнтирів.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Три дзеркала».
2. Виступ учителя.
3. Вправа «Міжнародний саміт держав» (2 уроки).

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Христос посеред нас! Любі діти, продовжуємо далі вивчати дисципліну «Християнська екологічна етика». Наше завдання – стати новими людьми. Не такими, що здобули нове громадянство чи

зробили собі пластичну операцію. Ми повинні стати новими людьми щодо нашого світогляду, життєвих орієнтирів, прагнень та цілей. Тому пропоную сьогодні знову через вивчення цієї дисципліни будувати в собі нову людину.

Розпочнемо зі знайомої нам вправи «Усмішка колом». Через неї передамо наші позитивні емоції та заряд енергії всім учасникам заняття.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Як впливають держави різних рангів на формування розподілу ресурсами довкілля?
- Які чинники впливають на несправедливий розподіл ресурсів довкілля?
- Яких принципів мають дотримуватися люди, щоб досягнути справедливого розподілу благ?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Бути новою людиною. Як це? Можливо, ми будемо відчувати щось нове, незвідане?

III. Оголошення теми уроку.

1. Вправа «Три дзеркала».

Опишіть себе відповідно до ваших вчинків: що вам не подобалося (перша колонка), якими ви є зараз, чого слід позбутись (друга колонка), якими бажаєте себе бачити в майбутньому (третя колонка).

1	2	3
Яким я був?	Яким я є?	Яким я прагну бути?

2. Виступ учителя.

Глобальні екологічні проблеми, нестабільність у політичних та економічних поглядах закликають людство змінити менталітет, створити новий світогляд та спосіб життя. Це допоможе у пошу-

ку істини, краси, добра. Завдяки цьому настануть зміни у спілкуванні з іншими, розв'яжуться проблеми споживання, заощадження, інвестицій.

Такий підхід до творення нового світогляду суспільства повинен мати характер тверезості, поміркованості, самодисципліни на особистому та суспільному рівнях. За цих умов втрачається логіка суто споживацького характеру. Це дасть поштовх до активного розвитку сільського господарства, аграрного комплексу. У разі екологічного лиха солідарність людського суспільства уможливить швидке реагування для його подолання.

Формування нового світогляду неможливе без Бога та Його Закону. Адже втрата зв'язку «Бог – людина» спричинює моральний, етичний занепад особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема характеру, спадковості, несправедливості, заздрості та ін.

3. Вправа «Міжнародний саміт держав» (на 2 уроки).

Учитель пропонує учням стати президентами всіх типів держав. Потім оголошує про екологічну катастрофу в певному регіоні і запрошує всіх президентів на саміт. Пропонує їм розв'язати цю проблему з погляду сформованого ними світогляду на основах принципів Божої моралі.

Умови: кожен учень обирає собі державу, президентом якої стає; має знати про земельні ресурси цієї держави, її політичне та фінансове становище.

Теоретична частина заняття. Учні складають свої виступи.

Завдання:

- сформулювати такий світогляд, щоб характер саміту був побудований на принципах Божої моралі та закону.
- досягти мети допомогти всім державам і не зашкодити власній економіці або екології.

Примітка: на наступному уроці проводиться практичний саміт держав із запропонованими виступами його учасників.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що нового сьогодні ви дізнались на уроці?
- Багато країн світу ухвалюють чимало екологічно правильних рішень. Чи достатньо того, що робиться, для порятунку планети від екологічних проблем? Чому?
- Що обмежує різні країни від більш динамічного розв'язання екологічних проблем?
- Які зміни потрібно зробити урядам держав, щоб покращити екологічне становище на планеті?
- Які сфери суспільної діяльності впливають на екологічну картину планети?

V. Домашнє завдання.

Скласти перелік вимог до громадян держав (обраних у попередній вправі) щодо збереження екологічної картини своїх регіонів. На наступному уроці з творчих робіт буде створено загальну книгу вимог.

Урок 18

Хід уроку

Тема: Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).

Мета:

- повторити пройдений матеріал, засвоїти поняття з попередніх тем;
- розвивати в учнів творче мислення;
- виховувати в учнів почуття відповідальності за суспільне благо.

Терміни: екологія, екологічна катастрофа, відповідальність, Божий Закон, справедливість.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.
2. Творча робота учнів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос посеред нас! Пропоную зараз сісти колом, щоб провести наш урок у вигляді круглого столу. У такий спосіб підсумуємо те, чого ми навчились, чим збагатили наш багаж знань.

2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

На сьогоднішньому уроці пропоную всім зосередитись на практичній роботі. Кожен із нас висловлюватиме свої думки вголос. Метою нашої зустрічі є узагальнити здобуті нами знання, зрозуміти, як можна використовувати їх на практиці.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

Перевірка підготовленого учнями переліку вимог до громадян держав (обраних у вправі на попередньому уроці) щодо збереження екологічної картини своїх регіонів. Учні зачитують творчі роботи. Після того в класі з них формують загальну книгу вимог.

2. Встановлення мотиваційного моменту.

Молодці! Це дуже гарно. Ваші роботи є прикладом потрібних законодавчих актів щодо покращення екологічної ситуації у всесвітній спільноті. А зараз пропоную вам провести круглий стіл, на якому кожен зможе виступити зі своїми пропозиціями, відстояти свої думки, ознайомити нас зі своїми поглядами. Всі ви обговорюватимете певні питання та шукатимете їхнього розв'язання.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.

На сьогоднішній зустрічі нам слід з'ясувати:

- яка наша відповідальність як членів суспільства за наявність екологічних катастроф;
- як необхідно працювати над собою для самовдосконалення, щоб змінився світогляд суспільства;

- що можна змінити в державах, щоб екологічна ситуація змінилась на краще.

Пропоную вам залучитись до обговорення поставлених запитань. Нехай кожен із вас висловить свої думки, пропозиції.

2. Творча робота учнів.

Проводиться обговорення за обраними темами: «Відповідальність людини за збереження довкілля», «Екологія і суспільство».

Обговорення за планом:

1. Обов'язок людини перед природою.
2. Причини кризових взаємин «людина – природа».
3. Суспільна відповідальність за довкілля.
4. Справедливість у розподілі земних благ.

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Черговий розділ «Християнської екологічної етики» дав нам не лише важливі знання, але, мабуть, викликав певні емоції. Без них не можна, коли йдеться про долю людей, справедливість і збереження життя на планеті. Саме цьому ми чи не найбільше присвятили увагу під час вивчення третього розділу цієї дисципліни. Знаємо, що з нами Бог, Який піклується про нас і завжди готовий прийти на допомогу.

V. Домашнє завдання.

Повторити пройдений матеріал.

4. БІБЛІЯ – ДЖЕРЕЛО МОРАЛІ

Уроки 19–22

Тема: Бог звертається до людей через блаженства.

Мета:

- ознайомити учнів із біблійними текстами про блаженства;
- розкрити зміст та значення блаженств, їхньої реалізації на практиці;
- виховувати в учнів християнські чесноти.

Терміни: молитва, блаженство, вбогість, Царство Небесне, смуток, лагідність, милостиня, праведність, миротворчі.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступи вчителя:

- урок 19; завдання;
- урок 20; завдання;
- урок 21; завдання;
- урок 22; завдання.

2. Вправа «Інтерв'ю».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Христос посеред нас! Любі діти, продовжуємо вивчати дисципліну «Християнська екологічна етика». На декількох уроках ми звертатимемось до джерела моралі християнства – Біблії та черпатимемо з неї цікаву інформацію для формування нашої особистості як справжніх християн.

Передусім проведемо знайому нам вправу «Усмішка колом». Через неї передамо на сьогодні наші позитивні емоції та заряд енергії всім учасникам заняття.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Чому людина втратила прямий контакт із Богом?
- Як впливає порушення гармонії взаємин «людина – Бог» на навколишнє середовище?
- Як гармонізувати зв'язок «Бог – людина – створіння»?
- Що потрібно робити для вдосконалення власної особистості?
- Як впливають держави різних рангів на розподіл ресурсів довкілля?
- Які чинники впливають на несправедливий розподіл ресурсів довкілля?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

На кількох уроках підряд мова йтиме про стан благодаті – нагороди за виконання волі Божої, дотримання Його заповідей. Кожен знає, що дії людини носять моральний характер: позитивний чи негативний. Відповідно до цього й нагорода буває позитивна – стан благодаті або негативна – стан відторгнення від Божої присутності. Користуючись нагодою, ми ознайомимось з умовами отримання стану благодаті при виконанні Божої волі в різних життєвих ситуаціях.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступи вчителя.

Урок 19

Благодать Божа є прихильністю (ласкою), незаслуженою допомогою, даною нам Богом, щоб ми відповіли на Його заклик стати дітьми Божими (пор. Ів. 1, 12–18), усиновленими дітьми (пор. Рим. 8, 14–17), учасниками Божої природи (пор. 2 Пт. 1, 3–4), вічного життя (пор. Ів. 17, 3).

Благодать – стан благословення, умиротворення, який дає Бог людині при дотриманні нею відповідного морального припису зі збереженням мети та способу її досягнення.

Іншими словами, це виконання Божого Закону, який записаний у Біблійному тексті і вкладений у мораль. У Святому Письмі зустрічаємо різних людей, зокрема несправедливих і жорстоких, таких, чії дії суперечать моралі. Бог це допустив, щоб не порушувати свободну волю людини, щоб вона мала вибір. У цьому виборі між добром і злом також читаємо на сторінках Біблії й про інших людей – праведних і милосердних, гідних наслідування. Однак і грішник не є приреченим. У багатьох місцях Книги книг читаємо, що Христос виправдовує грішника, який кається, а відтак стає на праведний шлях і дотримується Божого прикладу життя. Тоді благодать (благословення Боже) є отриманою нагородою за результат діяльності людини згідно зі встановленими Божими нормами та приписами. Крім того, це стан душі людини, коли вона відчуває повноту щастя, любові, смирення від Божого схвалення за виконання Його волі. Саме цей духовно-моральний стан душі людини визначає її стосунки і спілкування не лише з Богом, але й іншими людьми, навколишнім середовищем.

Біблійні тексти, в яких описані блаженства: Євангелія від Матвія: 5, 3–11; Луки: 6, 20–22.

Блаженні вбогі духом, бо їм належить Царство Небесне. Що таке убогість духом? Це стан людської душі, що характеризується покорою, смиренністю та примиренням, тобто це повне прийняття поклику, отриманого людиною від Бога та ігнорування голосу цього світу.

Убогість духом – нехтування всіма земними утіхами, що часом стоять на заваді прямування людини до Бога; визнання повної залежності від Бога, оминаючи розумові виводи, вольові рішення,

пориви почуттів, які спонукають людину до розв'язання проблем життя самотужки чи ведуть до спокусу.

Убогість духом в біблійному значенні – це сильний, високий дух людини, що прагне виконувати волю Божу.

Результатом виконання завдання, яке Бог поклав на людину, є отримання стану блаженства – перебування в такому стані разом із Богом, тобто в Його Царстві. Тому блаженні убогі духом отримують Царство Небесне (Боже).

Реалізація цього блаженства на практиці полягає у рішучості виконувати певні завдання згідно з Божим Законом. Інколи убогість духом розуміють як рішучість досягати мети власними силами, нехтуючи Бога. Насправді убога духом людина осмислює поставлене перед собою завдання відповідно до Божої моралі, ставить перед собою мету, обирає правильний шлях її досягнення й отримує позитивний результат без шкоди іншому.

У питанні щодо екології власної душі, взаємин людини і навколишнього середовища убогість духом допомагає спочатку очистити помисли, сконцентрувати розумову і вольову діяльність, встановити правильні цілі й орієнтири у реальному житті. Завдяки убогості духу питання збереження довкілля може активізуватися постановкою правильної цілі та її реалізації. Убогість духом спонукає людину утримувати навколишнє середовище відповідно до Божих приписів і активізувати питання охорони природи в цілому. Для порівняння зверніть увагу на біблійні тексти Євангелія від Матвія 5, 1–3; Євангелія від Луки 6, 20; Псалом 50; Псалом 101, 1–12, 16–24.

Блаженні засмучені, яких втішає Сам Бог. Сумнів людини у доброті Бога привів її до падіння, яке називаємо гріхом. Наслідком гріха стали страждання, які людина відчуває як духовно, так і тілесно. Страждання – фізичний та моральний біль, муки, почуття невдоволення, коли реальна дійсність різниться та не відповідає нашим бажанням, через що не задовольняються наші духовні та тілесні потреби. Інакше кажучи, це психологічний та фізичний дискомфорт людини. Вона його відчуває двояко:

- зовнішніми обставинами: холод, голод, хвороба, бідність, злидні, нерозуміння і відсутність любові з боку інших, пригнобленість, зрадництво, утрата близьких, самотність, небезпека для життя та інше;

- внутрішнім станом душі: негативні думки, почуття, емоції, переживання образи і гіркоти, дії і вчинки, які суперечать нашим бажанням, приносять зло.

Отже, йдеться про порушення в задоволенні базових потреб людини.

Страждання і плач не сумісні з почуттям блаженності. Чи можуть вони привести до неї? Стан плачу і страждання виражає процес каяття. Через нього свідомість людини аналізує свою діяльність згідно зі встановленими моральними нормами та приписами, коригуються подальші дії, переорієнтовуються цілі та ідеали. Змінюються також життєві орієнтири та характер діяльності людини відповідно до норм моралі. Переформована завдяки духовному смутку особистість активізується до реальних дій зі самореалізації, а також у ставленні до навколишнього середовища, його збереження та примноження відповідно до Божого Закону.

Користуйтеся біблійними текстами: Псалом 6, 8–9; Книга Ісаї 61, 1–3; Євангелія від Матвія 5, 4; Євангелія від Луки 6, 21–25; Євангелія від Івана 11, 33–35; Послання до Римлян 12, 15; Одкровення 21, 3–4.

Завдання: написати реферат на тему блаженств, розкриваючи їхній зміст із власного погляду. Теми на вибір: «Блаженні вбогі духом, бо їм належить Царство Небесне». «Блаженні засмучені, яких втішає Сам Бог».

Урок 20

Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю. Блаженні милостиві, котрим Бог виявляє Свою милість. Кожна людина – окрема істота, індивідуальність. Ми відрізняємось своїми фізіологічними характеристиками, виглядом обличчя, ходою, зростом і т. д. Крім того, у кожного з нас є свій світогляд, темперамент, характер. Але це не означає, що ми не можемо мати щось однакове, спільне. Таким спільним для всіх нас є покликання від Бога йти стежкою до вічного блаженства, однак кожен має свій шлях. Кожному дано різний характер, але запропоновано однакові риси, якими можна улагоджувати свої зовнішні прояви.

Лагідність – це чутливість і доброта у поведінці людини. Її основа полягає у любові, терпінні й милосерді до інших. Через неї людина навчається і корегує власні вчинки крізь призму любові до себе, Бога і ближнього. Це відбувається шляхом використання Божого Закону на практиці. Крім того, терпеливість спонукає людину поважати думку іншого, приймати кожного таким, яким він є, поборювати егоїзм та організовуватись до спільної діяльності на принципах Божої моралі. Милосердя відчиняє простір для діяльності, реалізує позитив у ставленні до інших, прощення і примирення.

Лагідність веде до стриманості, ввічливості, уміння володіти своїми емоціями. За посередництвом лагідності формується шлях спілкування людини з Богом, Який навчає людину правді й справедливості, дотримання Божих Законів заради ж її добра. Лагідність веде до миротворчості, нехтування злом, заздрістю, егоїзмом.

Практичне застосування лагідності як якості характеру веде до умиротворення і спокою, погашення міжнаціональних та міжрасових конфліктів, припинення військових дій та терактів. Лагідністю нищать основні чинники зла: егоцентризм, жорстокість, ненависть, що є рушіями негативних дій людини щодо навколишнього середовища. Тому через лагідність ці дії можуть бути викорінені з діяльності людини і тим самим збережеться довкілля, яке вабить людське око своєю красою, надаючи гармонії почуттям людської душі.

Милість (милосердя) – це якість, притаманна Богу. Через неї Він проявляє любов і доброту до створіння і людини також. Слово «милість» має ще одне значення – жалість, співчуття. Зрозуміти милість як рису характеру Бог дозволив нам в особі Ісуса Христа, Який ніс правду, покаяння, прощення, примирення, мир і спокій до наших душ та в наше життя. Він виправдав грішника, який розкався, простив блудницю, спілкувався і був добрим до митаря, якого у ті часи вважали грішником. Тому справжній християнин намагається «успадковувати» із вчення Христа ці риси характеру.

Антонімом до милості є *жорстокість*. Це риса характеру, яка винищує все навколо себе задля досягнення встановленої мети, нехтуючи почуттям та особистістю інших. Це безжалісність, байдужість, черствість людських сердець.

Милостива людина виявляє любов, доброту, жалість і співчуття, перемагаючи свій егоїзм, самолюбство й байдужість. Така людина здатна бережливо ставитись і до навколишнього середовища, яке дарував нам наш Творець. У нагороду за це Бог обіцяє дарувати такій людині рай – вічне перебування біля Його Милості. Отож це зразок для нашого формування характеру.

Для ґрунтовного підтвердження зверніть увагу на біблійні цитати:

- ❖ Псалом 24, 9; 36, 9–11; Книга Приповідок 6, 18–19; Книга пророка Захарії 9, 9; Євангеліє від Матвія 5, 5; 11, 29; 21, 5; Послання Якова 1, 21; Послання до Филип'ян 4, 5.
- ❖ II Книга Самуїлова 22, 26–27; Псалом 118, 64, 76–77; Євангеліє від Матвія 5, 7; 9, 10–13; Послання до Ефесян 2, 4–7.

Завдання: написати реферат за вибором на тему блаженств, розкриваючи їхній зміст із власного погляду: «Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю», «Блаженні милостиві, котрим Бог виявляє Свою милість».

Урок 21

Блаженні голодні і спрагнені правди, яких насичує Сам Бог. Блаженні вигнані за правду, тому що їм належить Царство Небесне.

Правда – існуюча реальність. Її наявність характеризується певними ознаками. Вони базуються на принципах добра і справедливості. Неправда має протилежний, негативний характер. Правда походить від Бога і є, як і Він, вічна. Адже правда – це реальність, доказ, беззаперечність, відсутність негативу. Божа правда дає людині міцність і мужність, мудрість і основу, на якій людина будує своє життя. Шлях неправди почався при сумнівах Адама і Єви до Божої правди, тобто її заперечення. Через неправду людина потрапила у полон власних розважань, заблукала у тенетах філософії егоцентризму, хибних наук та всього іншого, що веде до зла.

Чому ж відсутність правди провокує в людській природі тугу за нею? Правда створює непохитну основу для світогляду і реалізації людини. Її відсутність спричиняє зрушення цієї основи і початок хитань, тож людина хаотично, невірноважено шукає

чогось сумнівного, неправдивого. Вона починає хитатись від одного до іншого та в кожному випадку ставитись до всього зі сумнівом. Адже відсутність правди – хаотичний сумнів, що веде до неправди.

Господь спонукає людину до пошуку правди, щоб вона задовольнила свою спрагу. Знайти правду можна на сторінках Біблії, в якій описано модель життя справжнього християнина в особі Ісуса Христа, а також звичайних людей, вірних Богові. Беручи це до уваги, людина може моделювати своє життя на основах Божого Закону. Це спонукатиме людину і до збереження довкілля, яке Бог дарує для самореалізації. Переслідування за правду яскраво виражене в житті Ісуса Христа. Його переслідували не тільки за проповідництво якоїсь нової науки або заснування певної релігійної течії, але за ту правду в Його вченні, яка визволяла людей із рабства літери закону та встановлених правил, перетинала межу там, де милосердя ставало важливішим за розум та переконання.

Христова наука ставила під сумнів правдивість тодішніх тлумачників Божого Закону, які говорили одне, а робили зовсім навпаки. Правда допомагає людині реально оцінювати ситуацію, робити потрібні висновки та планувати дії.

Вигнані заради правди – люди, які завжди стоять на своїй позиції, заснованій на принципах моралі, правдивості і Божого Закону як єдиної абсолютної Правди. Саме такими є християни, які дотримуються Божого Закону, морально стійкі. Щодо питання екології, то якраз такі люди усвідомлюватимуть реальне становище проблеми, плануватимуть перспективні дії для її розв'язання та профілактики. А саме такими повинні бути ми.

Тематичні цитати з Біблії:

- Псалом 110, 2–3; 118, 138; 142, 144;
- Книга пророка Ісаї 45, 5–8, 22–24; 51, 5–8; Євангеліє від Матвія 5, 6; Євангеліє від Луки 6, 21–25; Євангеліє від Івана 3, 19–21; 8, 42–45; I Послання Івана 5, 17; Послання до Римлян 3, 21–22; Одкровення 21, 7–8; 22, 11.
- Євангеліє від Матвія 5, 10–12; 8, 34; Євангеліє від Луки 4, 28–30; I Послання Петра 3, 11–18; II Послання до Коринтян 11, 24–27; II Послання до Солунян 1, 5–12; Послання до Євреїв 11, 36–38; 12, 1–4; Одкровення 6, 9–11.

Завдання: написати реферат за вибором на тему блаженств, розкриваючи їхній зміст із власного погляду: «Блаженні голодні і спрагнені правди, яких насичує Сам Бог». «Блаженні вигнані за правду, тому що їм належить Царство Небесне».

Урок 22

Блаженні чисті серцем, тому що вони побачать Бога. Блаженні миротворці, яких Бог називає Своїми синами.

Людське серце... Вже від самого початку воно несвідомо сповнене безлічі різних почуттів, що виражаються назовні емоціями – сміхом, плачем, радістю, смутком, здивуванням, замкненістю, байдужістю. Зростаючи, ми пізнаємо світ навколо, і це пізнання залишає відбиток у нашому серці. Однак не тільки позитивні моменти потрапляють до нашого серця, але й негативні, що, зі свого боку, породжують відповідні риси характеру, погляди, дії.

Коли людина отримала негативний досвід, але відчула від цього «насолоду», то, безсумнівно, час від часу виникатиме спокуса прожити ці моменти ще раз, а це веде до подальшого гріха. В такому разі наше серце перестає бути чистим. Ми витісняємо з нього позитивні риси – добро, любов, правдивість, чесність, лагідність, милосердя і цим самим деградуємо як християни.

Ще Мойсею Бог сказав, що той не може бачити обличчя Бога, бо помре. Нечистота гріха в серці людини перешкоджає їй побачити Бога. Тому через Ісуса Христа Бог дав людям можливість покаяння. Саме через нього людина може звільнитись від пут негативних дій, помислів, жадань. Через покаяння приходить почуття морального полегшення, повертається душевна рівновага, психологічний комфорт та духовна чистота. Людина отримує новий образ – справжню модель християнина, яка починає (продовжує) новий шлях до Бога, виконує своє призначення. Одним із таких завдань є збереження навколишнього середовища та покращення екологічної ситуації на планеті.

Миротворець – людина, яка прагне створити мир, спокій, намагається оберігати його, а в конфліктних ситуаціях здатна діяти так, щоб досягти компромісу та примирення. В біблійному розумінні єврейське слово «шалом» – мир – несе в собі глибше значення. Це правильні гармонійні взаємини між індивідами, сторонами, народами.

ми, стан благополуччя і безпеки, процвітання. Мир проявляється у стосунках між людьми, їхніх діях, вчинках, спілкуванні.

Людина-миротворець дбає та піклується також про збереження екологічної рівноваги, процвітання та примноження благ природи. Завдяки їй організуються різні заповідні зони, парки, де утримуються рідкісні, вимираючі види фауни та флори.

Мир, який має в собі миротворець, походить від Самого Бога та від стосунків такої людини з Ним. Миротворець веде правильний спосіб життя відповідно до морального закону, закону справедливості. Саме Бог нас запрошує бути миротворцями.

Завдання: написати реферат за вибором на тему блаженств, розкриваючи їхній зміст із власного погляду: «Блаженні чисті серцем, тому що вони побачать Бога», «Блаженні миротворці, яких Бог називає Своїми синами».

3. Вправа «Інтерв'ю».

Вчитель ставить запитання учням, а вони згідно з написаними рефератами відповідають.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що нового сьогодні ви дізнались на уроці?
- Чого навчають нас блаженства?
- Як можна реалізувати вчення блаженств на практиці?

V. Домашнє завдання.

1. Оцінити свої стосунки з Богом і людьми. Іспитом совісті виправити стосунки між собою і Богом, а через примирення налагодити свої порушені стосунки з ближніми.

2. Скласти іспит совісті та перерахувати для себе всі негативні думки, дії, якими віддалялись від Бога протягом дня, тижня, місяця, життя (кожен особисто для себе вдома). Зробити відповідні висновки та діяти так, щоб у майбутньому уникати цих вчинків.

3. Написати реферати для наступного уроку на теми попередніх матеріалів.

Урок 23

Тема: Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).

Мета:

- повторити пройдений матеріал, засвоїти основні поняття попередніх уроків;
- розвивати творче мислення, формувати позитивні якості характеру;
- виховувати свідомого громадянина, чесного християнина для суспільства.

Терміни: молитва, блаженство, вбогість, Царство Небесне, смуток, лагідність, милостиня, праведність, миротворці.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ вчителя.
2. Творча робота учнів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос між нами! Пропоную всім сісти колом, щоб провести наш сьогоднішній урок у вигляді круглого столу. В такий спосіб ми зможемо знову підсумувати те, чого ми навчилися, чим збагатили наш багаж знань.

2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

Нині зосередимось на практичній роботі, висловлюватимемо свої думки вголос. Метою нашої зустрічі є узагальнити здобуті нами знання, зрозуміти, як можна використовувати їх на практиці.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

Перевірка написаних рефератів, розкриття змісту блаженств та організація виставки творчих робіт у вигляді збірки. Учні зачитують свої творчі роботи.

2. Встановлення мотиваційного моменту.

Роботи цікаві. Думка кожного гідна поваги. Наразі матимемо круглий стіл, на якому кожен із вас зможе виступити зі своїми пропозиціями, відстояти власні думки, ознайомити нас зі своїми поглядами. Всі ви обговорюватимете певні питання та шукатимете їхнього розв'язання.

III. Бесіда з учнями.

1. Виступ учителя.

Сьогодні спробуємо з'ясувати:

- Яке послання несуть біблійні блаженства сучасній людині?
- Як необхідно реалізовувати теоретичні знання з блаженств на практиці, тобто в житті?
- Що можна змінити в загальному світогляді суспільства, реалізуючи знання, набуті з біблійного вчення?

Пропоную усім долучитися до обговорення поставлених питань. Нехай кожен висловить свої думки, пропозиції.

2. Творча робота учнів.

Запропоновані теми для обговорення: «Людина і біблійне вчення блаженств», «Екологія душі і моральна наука блаженств».

Провести обговорення за планом:

1. Що означає «Блаженні вбогі духом, бо їм належить Царство Небесне»?
2. Що означає «Блаженні засмучені, яких втішає Сам Бог»?
3. Що означає «Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю»?
4. Що означає «Блаженні милостиві, котрим Бог виявляє Свою милість»?
5. Що означає «Блаженні голодні і спрагнені правди, яких насичує Сам Бог»?
6. Що означає «Блаженні миротворці, яких Бог називає Своїми синами»?
7. Що означає «Блаженні вигнані за правду, тому що їм належить Царство Небесне»?
8. Що означає «Блаженні чисті серцем, тому що вони побачать Бога»?

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Ось ми й завершили вивчення чергового розділу «Християнської екологічної етики», отримали певні знання, глибше пізнали значення блаженств, зрозуміли цінність біблійного вчення, його необхідність для реалізації в житті кожного члена суспільства.

V. Домашнє завдання.

Завдання I: повторити пройдений матеріал.

Завдання II: зробити аналіз своєї особистості через дотримання етичних норм; скласти перелік якостей, які необхідно набути з урахуванням аналізу текстів блаженств.

5. ЕКОЛОГІЯ ДУШІ

Урок 24

Тема: Зрозуміти себе. Хто я, для чого я?

Мета:

- допомогти учням розкрити зміст свого життя і самореалізації;
- розвивати в учнів позитивні якості характеру;
- формувати гармонійний розвиток особистості.

Терміни: людина, фізична особа, духовна особа, образ Божий, самооцінка.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Хто я, для чого я?»

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос між нами! Завдячуємо Богові за те, що можемо сьогодні знову зустрітись із вами. Пропоную з нагоди цього подарувати одне одному своєрідні дарунки через запропоновану вправу.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу має передати побажання своєму сусідові як своєрідний подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

1. Що означає «Блаженні вбогі духом, бо їм належить Царство Небесне»?
2. Що означає «Блаженні засмучені, яких втішає Сам Бог»?
3. Що означає «Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю»?
4. Що означає «Блаженні милостиві, котрим Бог виявляє Свою милість»?
5. Що означає «Блаженні голодні і спрагнені правди, яких насичує Сам Бог»?
6. Що означає «Блаженні миротворці, яких Бог називає Своїми синами»?
7. Що означає «Блаженні вигнані за правду, тому що їм належить Царство Небесне»?
8. Що означає «Блаженні чисті серцем, тому що вони побачать Бога»?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Сьогодні намагатимемось зрозуміти, хто ми у системі створеного, навіщо живемо, що саме хотів зробити Творець через наше існування саме у цьому часі, місці, за цих обставин тощо...

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Людина – істота духовно-фізична. В ній проходять різноманітні біологічні процеси, що підлягають фізичним, хімічним, біологічним,

енергетичним та іншим законам природи. Окрім того, людина як духовне (душевне) буття проходить певний процес формування у руслі етичних, естетичних, культурних, просвітницьких, наукових, законодавчих, релігійних та інших норм для дотримання порядку існування. Так ми вдосконалюємось у процесі сприйняття та пізнання, обробки отриманої інформації, аналізу, синтезу та утворення процесів пам'яті, розширення її обсягу, переключення та концентрації уваги, вдосконалення уяви та формування певного світогляду.

Бог створив людину на Свій образ та подобу. Людина опинилась на грані між матерією і духом. Тільки їй притаманне тілесне і духовне життя. Виділивши її з-поміж творінь, Творець поставив на вершину всього створеного її гідність і дав можливість наблизитись до спілкування зі Собою.

Людина – єдине творіння, яке усвідомлює своє існування, робить розумові та вольові вчинки, емоційно переживаючи їх, має вкладені Богом у серце бажання, зокрема бути любленою, жити у спокої, реалізувати себе. Це дає можливість кожному пройти за життя процес самореалізації. Для кращого розуміння цього пригадаймо піраміду потреб, запропоновану відомим психологом Абрахамом Маслоу, про яку ви вже раніше чули з курсу «Основи здоров'я».

Інколи людина задовольняє власні потреби шляхом нехтування благом та комфортом довколишніх. Це відбувається на рівні не лише міжособистісних стосунків, але й на рівні взаємин між соціальними групами, державами. Частково про це ми вже говорили на попередніх уроках.

Особливу увагу цій темі приділяють глави різних церков. Ось що, зокрема, пише у своєму Посланні з нагоди Новоліття 2008 року Константинопольський Патріарх Варфоломій: «Все більше людей усвідомлює, що нерозумне використання природних ресурсів, безмежне вживання енергії сприяє кліматичним змінам, наслідки яких впливають на життя та існування нашого ближнього, образу Божого, а це є гріх».

У цій цитаті ми почули, можливо, незнайоме комусь слово «есхатологічний». *Есхатологія* – це ціла система поглядів і уявлень про долю світу, зокрема кінець історії. Отже, мовиться про ланцюг проблем, який тягнеться від байдужості до ближнього та довколишнього світу й аж до глобальної екологічної катастрофи.

Розглядаючи моральні питання щодо спільного призначення благ, Папа Римський Франциск в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь») пише таке: «Природне довкілля – це спільне благо, спадок усього людства та відповідальність кожного. Якщо ми вважаємо щось своїм, то лише для того, щоб використовувати його для загального блага. Інакше ми обтяжуємо наше сумління тягарем того, що відкинули факт існування інших людей».

Ніхто не каже, що слід відмовитися від своєї власності й задоволення тих благ, які нам потрібні для життя, але мова йде про те, аби ми не нехтували потребами ближніх та не утискали їхнє право на благо.

Отже, теоретично ми знаємо, хто ми, чого прагнемо, усвідомлюємо своє місце в пірамідальній схемі творіння, розуміємо свою роль у суспільстві. Та чи так це насправді? Чи наші уявлення про самих себе часом не є хибні?

Пропоную сьогодні відповісти на ці запитання.

Наразі виконаймо одну вправу.

2. Вправа «Хто я, для чого я?»

Мета: зробити діагностику особистості та реалізації кожного учня індивідуально; за результатами вправи скласти характеристику класного колективу.

Завдання:

- написати собі точну характеристику одним словом, можна використовувати назву довільного предмету, явища або якості (наприклад: сонце, грім, вихор, загадковість і т. д.);
- визначити і записати головні цілі, задля яких учень живе на Землі (наприклад: їжа, родина, батьки, самореалізація, проведення вільного часу, кохана людина, хобі й т. д.).

Аналіз: учні зачитують свої роботи, і складається зведена таблиця характеристик та загальна таблиця цілей учнівського колективу. Після цього вчителем (можна залучити й психолога) здійснюється аналіз загальної картини, діагностування.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Якою має бути самооцінка кожної людини?
- Як слід ставитися до критики стосовно себе?
- Яке послання на Землі має кожна людина?
- Який зміст життя людини на Землі?

V. Домашнє завдання.

Скласти список справ, які потрібно негайно розв'язати, виконати за умови, що залишилось прожити на цьому світі всього один день.

Урок 25-26

Тема: Почати з себе.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттями «самоконтроль», «програма автотренінгу», «діагностичні програми»;
- навчити учнів технік програми автотренінгу;
- формувати гармонійно розвинену особистість учня;
- виховувати в учнів почуття відповідальності за власні слова, вчинки;
- формувати критичну самооцінку, залучати до самоконтролю.

Терміни: егоїзм, егоцентризм, негативні якості характеру, світогляд, внутрішні зміни в особистості.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя (урок 25).
2. Вправа «Дзеркало власної особистості».
3. Вправа «Визначення кола інтересів» (урок 26).

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Христос між нами! Сьогодні ми продовжимо вивчати власну особистість, самокритично ставитись до своїх вчинків.

Бажаю всім гарного настрою та готовності до пізнання нового в собі. Тож давайте активізуємо наші емоції, почуття і готовність до навчального процесу. Запрошую всіх узяти участь у знайомій нам вправі «Усмішка колом».

Завдання для вправи: учні колом передають усмішку та позитивні емоції одне одному.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Якою має бути самооцінка кожної людини?
- Як слід ставитися до критики стосовно себе?
- Яке послання на Землі має кожна людина?
- Який зміст життя людини на Землі?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Щоб суспільство змінило світогляд щодо екологічної ситуації на планеті в цілому, необхідно змінюватися кожній людині зокрема, починати з себе. Спробуємо детальніше розглянути це питання та реалізувати його на практиці.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя (урок 25).

Щоб досягти успіху у застосуванні на практиці набутих знань із дисципліни «Християнська екологічна етика», потрібно звернутися до принципів християнської моралі щодо вдосконалення особистості. Цей процес можливий за певних умов:

- ✓ необхідно зважувати на Автора Творіння – Бога;
- ✓ слід діяти у згоді з християнською мораллю;

- ✓ треба почитати з себе самого.

Опираючись на всі три пункти, практична реалізація дисципліни «Християнська екологічна етика» можлива. Найдетальніше зупинимося на третьому пункті з вище перерахованих.

Щоб успішно почати реалізацію дисципліни з себе, потрібно визначити свої плюси та мінуси, поставитись до себе самокритично. На деяких попередніх уроках таке завдання вже пропонувалось (уроки 7, 10, 23). Зараз пропоную виконати ще одну вправу.

2. Вправа «Дзеркало власної особистості».

Завдання:

1. Написати критичну характеристику власної особистості з урахуванням усіх негативних рис характеру.

2. Провести в класі аналіз кожної роботи.

Зробивши аналіз власних характеристик, можемо побачити, скільки потрібно кожному для вдосконалення. Заради цього й існують програми автотренінгу, що вчать уникати небажаних дій та вчинків. Наведемо деякі.

Якщо ви стурбовані або втратили рівновагу, пропонуємо:

- прогулятися в зелених лісосмугах або біля водоспадів чи водойм;
- усамітнитися в приміщенні та послухати легку інструментальну або класичну музику;
- зробити комплекс вправ (стрибки, біг на місці, присідання, махи руками) для вивільнення енергії зі свого тіла;
- сісти, зосередити увагу на собі і повторювати в думках (а за потреби вголос) слова самоконтролю з метою стабілізації внутрішнього психічного стану;
- сильно викричатись у приміщенні або за його межами, щоб витратити зайву енергію, злість, що спричиняє порушення гармонійних стосунків.

Виконуючи саме такі вправи, можна уникнути конфліктних ситуацій, негативних дій, словесних виразів, що перешкоджають або руйнують стосунки між людьми, між людиною і природою, між людиною та Богом, ба навіть стосовно власного «Я».

3. Вправа «Визначення кола інтересів» (урок 26).

Наступним дослідженням власної особистості ми продовжимо процес самовдосконалення. Це буде дослідження кола інтересів, світогляду кожного учня, встановлення особистих цілей.

Мета: визначити сфери захоплення учнів, напрямки формування їхнього світогляду.

Завдання: напишіть на аркуші паперу свої інтереси (хобі), яким ви віддаєте перевагу у вільний та загальний час.

Аналіз: розглядається кожна робота і складається загальний протокол проведеної діагностики.

Завдяки згаданій програмі можна визначити, який відсоток учнівського колективу цікавиться зв'язком «людина – природа». Можна, таким чином, утворити Спілку природоохоронців, рекомендувати (за участі психолога) учням зробити правильний профорієнтаційний вибір (для роботи у галузі охорони природи, лісового господарства та ін.).

Щоб організувати суспільство як єдине ціле у справі охорони природи, необхідно:

- знати, чого воно прагне (визначити коло інтересів кожного та в цілому);
- дослідити внутрішній стан кожного особисто за допомогою критики (самокритики через «Дзеркало власної особистості»);
- почати програму самовдосконалення особисто та в цілому;
- вести просвітницьку діяльність щодо важливості охорони природи через різні джерела інформації (вивчення дисципліни «Християнська екологічна етика»).

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що призводить до порушення внутрішнього гармонійного стану людини?

- Як необхідно регулювати власні емоції для уникнення конфліктних ситуацій?
- Яке коло інтересів сформоване у вашому внутрішньому світі?

V. Домашнє завдання.

Написати лист самому собі на тему «Я хочу, щоб ти став кращим» із рекомендаціями собі щодо покращення власної особистості у різних аспектах, зокрема у ставленні до природи.

Урок 27

Тема: Рости – означає змінюватися, самовдосконалюватися.

Мета:

- розкрити учням зміст понять «самовдосконалення», «зміни», «особистість»;
- розвивати творче мислення;
- виховувати гармонійно розвинену особистість.

Терміни: характер, темперамент, якості характеру, задатки, талант.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Дзеркало».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос між нами! На сьогоднішньому уроці ми продовжимо вивчати власну особистість, намагатимемось працювати над сво-

ім вдосконаленням. А зараз зробимо одне одному подарунок через вправу, вже відому вам.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу передає побажання своєму сусідові як своєрідний подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Що призводить до порушення внутрішнього гармонійного стану людини?
- Як необхідно регулювати власні емоції для уникнення конфліктних ситуацій?
- Яке коло інтересів сформоване у вашому внутрішньому світі?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Гляньте на звичайну зернинку пшениці. Вона така дрібна, не примітна. Якщо її кинути до ґрунту, то важко було б її знайти. Мине час, і з цієї маленької зернини виростає гарний, наливний колос, повний зерна. Його вже помітно, ним можна милуватися.

Так само й з людською особистістю. Її вдосконалення та розвиток як гармонійної, морально стійкої допоможе зі звичайної дитини сформувати справжнього члена суспільства.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

У кожній людині церковна спільнота бачить особистість як відображення самого Бога. Прикладом цього є історичне існування на Землі Христа як чоловіка, в якому поєдналась Божа та людська природи. Саме це встановило еталон, модель справжньої людини, Людини з великої літери, якою повинен бути кожен християнин.

Людина в усіх конкретних історичних умовах повинна свідчити про образ Творця та реалізовувати Його задуми в житті. Але це не завжди так. Тому важливим є формування людської особистості від самого початку.

Ми перебуваємо в постійному соціальному контакті між людьми та природою. Система цінностей людини, яка формується в душі з раннього віку, визначає її прагнення, мету, цілеспрямованість і мотиви у стосунках із людьми, Богом, природою. Це шлях удосконалення, змін, пошуку сенсу життя, самореалізації.

Основою спілкування та контактів між людьми є спільні інтереси, погляди, діяльність. Коли в житті стикаємося зі злом, неправдою, конфліктними ситуаціями, ми терпимо образи, приниження, кривди. Головне – навчитися прощати, не продовжувати далі ланцюг зла, припинити його поширення, щоб той, хто образив тебе, міг змінитися на краще.

Маючи в своєму характері негативні якості, слід навчитися їх ідентифікувати, самокритично визнати й намагатися позбутися. Щовечора слід робити іспит совісті щодо негативних учинків, слів, думок, які були протягом дня. Зробивши такий аналіз, треба скласти план дій, щоб викоринити їх із власного життя.

Таким чином відбуватиметься налагодження таких зв'язків, як «людина – Бог», «людина – людина», «людина – власне «Я», «людина – природа».

Зміна у взаєминах «людина – природа» повинна торкатись поглядів людини на навколишнє середовище. Адже воно є не тільки місцем її перебування, можливістю самореалізації, досягнення цілей, самозбагачення. Насамперед це екосистема, до якої людина входить як складова і є повністю залежна від неї. Таким чином, актуальним стає питання збереження навколишнього середовища, його збагачення, утримання, тобто відповідальності, а не байдужості, що дедалі частіше полонить людство. «Відповідальність за Господню землю означає, що люди, наділені розумом, повинні поважати закони природи та зважати на делікатну рівновагу, що існує між створіннями на землі, «бо Він повелів, і створились. Поставив їх навіки-вічні і дав закон, який не перейде», – цитуючи слова з псалма 148, пише Папа Римський Франциск в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь»). Беручи на озброєння ці слова, можемо сформулювати чіткі орієнтири свого росту, не відкидаючи прагнення гармонії з Богом, ближніми і всім створінням.

У процесі самовдосконалення людина змінює свій світогляд та визначає цінності. Поки всесвітня спільнота не виокремить еколо-

гічне питання як пріоритетне, загроза збереження навколишнього середовища зоставатиметься реальною. Щоб ми бачили більш оптимістичну картину майбутнього, мусимо працювати над самовдосконаленням, а отже, рости та ствердно відповідати на заклик Ісуса Христа: «Будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Матвія 5, 48).

2. Вправа «Дзеркало».

Ось маленьке дзеркальце у мене в руках. Я передаю вам його по черзі і запрошую зазирнути до нього.

Розкажіть мені, що ви в ньому побачили? Правильно, своє відображення. А яке воно? (*Учні дають собі характеристики*).

А чи насправді у вас усе гаразд, чи дійсно ви такі хороші?

На сьогоднішньому уроці ми намагатимемось дивитись на себе самокритично, правдиво.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Чим формується характер людини?
- Що зробите ви для витіснення ваших негативних якостей характеру?
- Із якого віку потрібно дбати про самовдосконалення?
- Чи є у житті людини період, коли вдосконалюватися вже пізно?

V. Домашнє завдання.

Якщо би вам довелося очолювати Всесвітню Організацію Об'єднаних Націй, які питання поставили б за пріоритет? Складіть перелік цих питань.

Урок 28

Хід уроку

Тема: Круглий стіл. Підсумковий урок (повторення).

Мета:

- повторити пройдений матеріал, закріплюючи основні поняття з попередніх тем;
- розвивати творче мислення та уяву;
- формувати світогляд учнів на принципах екології та християнства.

Терміни: характер, темперамент, якості характеру, задатки, талант, людина, фізична особа, духовна особа, образ Божий, самооцінка, егоїзм, егоцентризм, негативні якості характеру, світогляд, внутрішні зміни в особистості.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Бесіда з учнями.

1. Обговорення за темою на вибір.
2. Обговорення на основі запитань.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

I. Організаційний момент.

1. Привітання.

Христос між нами! Нинішній урок-повторення проведемо у формі вже звичного нам круглого столу. Це дає змогу кожному учаснику зручніше розміститися стосовно інших і впевнено відстоювати свої думки, творчі ідеї тощо.

Пропоную зайняти зручну позицію і розпочати засідання круглого столу.

2. Встановлення мети і очікуваних результатів уроку.

На сьогоднішньому уроці ми зможемо підбити підсумки з розділу «Екологія душі». Ми прагнемо покращити екологічну ситуацію на нашій планеті, але передусім слід розпочинати з себе, тобто зі своєї «екології». А це значить, що треба навести лад всередині себе, зокрема у світогляді, характері, зовнішніх проявах.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

Питання для контролю:

- Чим формується характер людини?
- Що ви зробите для витіснення ваших негативних якостей характеру?

2. Встановлення мотиваційного моменту.

За нашим круглим столом усі ми – важливі учасники, тож маємо змогу ознайомити зі своїми пропозиціями, цікавими думками, власними поглядами.

Можливо, саме сьогодні ви віднайдете ту правильну, істинну стежину в житті, яку тривалий час намагалися знайти, розпізнаєте й намагатиметеся змінити свою поведінку, усунути у ній недоліки, зумієте допомогти своєму товаришеві.

III. Бесіда з учнями.

1. Обговорення за темою на вибір: «Екологія душі – шлях до зміни суспільства», «Шляхи самовдосконалення».

2. Обговорення на основі таких запитань:

- Хто ми на цій планеті?
- Навіщо ми живемо?
- Які наші цілі?
- Як змінити негативні прояви у суспільстві?
- Як почати з себе?
- Що потрібно робити для самовдосконалення?

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Якою має бути самооцінка кожної людини?
- Як слід ставитись до критики стосовно себе?
- Яке покликання на Землі має кожна людина?
- Який зміст життя людини на Землі?
- Що призводить до порушення внутрішнього гармонійного стану людини?
- Як необхідно регулювати власні емоції для уникнення конфліктних ситуацій?
- Яке коло інтересів сформоване у вашому внутрішньому світі?
- Чим формується характер людини?
- Що ви зробите для витіснення ваших негативних якостей характеру?

V. Домашнє завдання.

Завдання: зробіть аналіз діяльності своєї особистості через дотримання етичних норм; складіть перелік якостей, які вам необхідно набути з урахуванням аналізу текстів блаженств.

6. ХРИСТІЯНИН І ПРИРОДА

Урок 29

Тема: Християнська екологія.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям «християнська екологія»;
- розкрити зміст налаштування взаємин із природою;
- формувати моральну стійкість та відповідальність у характері учнів;
- виховувати справжніх громадян своєї батьківщини.

Терміни: християнство, християнська екологія, псалми, Второзаконня.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Біблія та екологія».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Христос посеред нас! Любі учні, сьогодні ми розпочинаємо вивчення наступного розділу «Християнської екологічної етики» – «Християнин і природа». Щоб отримати позитивні емоції, поринути в сприятливу для навчання атмосферу в класному колективі, проведемо спершу знайому вже вам вправу «Усмішка колом».

Завдання для вправи: передати по колу усмішку і коротеньке побажання своєму товаришеві на сьогодні.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Якою має бути самооцінка кожної людини?
- Як слід ставитись до критики стосовно себе?
- Яке покликання на Землі має кожна людина?
- Який зміст життя людини на Землі?
- Що призводить до порушення внутрішнього гармонійного стану людини?
- Як необхідно регулювати власні емоції для уникнення конфліктних ситуацій?
- Яке коло інтересів сформоване у вашому внутрішньому світі?
- Чим формується характер людини?
- Що ви зробите для витіснення ваших негативних якостей характеру?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Пройшовши шлях самовдосконалення, переходимо до взаємин «християнин і природа», тобто «я і довкілля». Після реформування свого внутрішнього світу, характеру людина змінює діяльність навколо себе. А це означає, що змінюється світогляд і зовнішній прояв людини як індивідуала, відбувається зміна суспільства в цілому.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Екологія – наука, яка досліджує та вивчає взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем. На сторінках Священного Письма зустрічаємо рядки, які носять екологічний характер. Тому екологію можемо вважати не тільки справою світської спільноти, але й елементом християнського покликання. Обов'язок християнина – зберігати екологічне становище на планеті у сприятливих умовах.

Бог поставив людину господарем над істотами, нижчими за фізіологічними характеристиками. Цим самим Слово Господнє вимагає від людини гуманного ставлення до всіх живих істот: рослин, тварин і птахів, а також зобов'язує ретельно оберігати довкілля як її власне.

Виказуючи людству Божі повеління, пророк Мойсей говорить:

- ❖ «Якщо побачиш осла свого ворога, знесиленого під тягарем своїм, то не полишай його...» (Вихід 23, 5).
- ❖ «Якщо на шляху ти натрапиш на пташине гніздо на дереві чи на землі, з пташенятами чи яйцями, на яких сидить їх мати, то не бери матері разом з дітьми...» (Второзаконня 22, 6).
- ❖ «Якщо довго триматимеш в полоні якесь місто... не знищуй дерев його... не знищуй місцевості...» (Второзаконня 20, 19).

Господь піклується не тільки про людину, але й про безсловесних істот. У Бога не забута жодна мала птиця (Лука 12, 6). Відмінюючи лихо в столиці Ассирії – Ніневії, Бог змилювався над живими істотами (тваринами) (Йона 4, 11). Псалмо-співець Давид зазначає, що людей і тварин оберігає милостивий Господь (Псалом 35, 7).

Після всесвітнього потопу Бог уклав завіт між людиною і природою (тваринами і птахами). Веселка у хмарах як знак цього завіту нагадує нам про це (Буття 9, 9–16).

Сучасна людина (а тим паче християнин) повинна мати елементарні відомості про екологічне становище на планеті. Вчені-екологи зробили підрахунки з невітшними цифрами про зникнення з

екосистеми багатьох видів риб, тварин, птахів та рослин. Причиною цього стала легковажна, бездумна поведінка людини.

Розмірковуючи над проблемами екології, слід проаналізувати зв'язок між людиною і природою, щоб виправити помилки суспільства. Недарма святого Католицької церкви Франциска Ассизького вважають покровителем екології. *«Слава Тобі, Господи, за землю – сестру нашу і маму, що нас усіх годує, вирощує й любить, дає нам всілякі смачні плоди, барвисті квіти і зела цілющі»*, – так святий промовляв у «Гімні Творцю».

Франциск Ассизький «розумів мову» тварин і рослин, тобто займав таку позицію у взаєминах «людина – природа», яка створювала мовний зв'язок між ним і навколишнім середовищем. У наш час це актуально, як ніколи. Саме цей святий надихнув Папу Римського Франциска написати енцикліку *«Laudato Si»* («Слава будь»). Цей документ, до якого звертаємось не вперше, насичений багатим богословським матеріалом і спонукає до турботи про наш спільний дім – природу. Особливого звучання для всіх людей доброї волі набувають ось ці слова: «Коли ми запитаємо себе, який світ хочемо залишити після себе, то насамперед думаємо про загальне призначення, сенс та цінність. Якщо це основоположне питання не буде постійно домінуючим, то не думаю, що наші екологічні старання дадуть щедрі плоди. Перший наш обов'язок – залишити майбутнім поколінням планету, придатну для проживання».

Отже, кожен із нас має випрацювати такий зв'язок між природою і собою, щоб утворився справжній діалог, «розмова» з навколишнім середовищем. Тоді докільля зможе повідати нам про всі турботи та негаразди, якими воно живе, розповісти про свої таємниці, розкрити багато цікавого. Так людина досягне гармонії між собою і природою, бережливо ставитиметься до неї, збагачуватиме її та примножуватиме. А це і є основою християнської екології.

2. Вправа «Біблія та екологія».

Завдання: заповнити таблицю, розкриваючи власне розуміння змісту кожної біблійної цитати.

<p>«Якщо побачиш осла свого ворога, знесилоного під тягарем своїм, то не полишай його...» (Вихід 23, 5)</p>	<p>«Якщо на шляху ти натрапиш на пташине гніздо на дереві чи на землі, з пташенятами чи яйцями, на яких сидить їх мати, то не бери матері разом з дітьми...» (Второзаконня 22, 6)</p>	<p>«Якщо довго триматимеш в полоні якесь місто... не знищуй дерев його... не знищуй місцевості...» (Второзаконня 20, 19)</p>

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- У чому полягає суть християнської екології?
- На чому формується християнський світогляд у питанні екології?
- Яких змін можна очікувати, розвиваючи екологічне питання в руслі християнського вчення?

V. Домашнє завдання.

Напишіть мінівір на тему *«Я зустрівся з природою, і вона розповіла мені про...»*

Урок 30

Тема: Охорона природи законом.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям «охорона природи законом»;
- розвивати в учнів почуття відповідальності за збереження довкілля;
- виховувати свідомих громадян.

Терміни: природне середовище, Червона книга, природоохоронне законодавство.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «ЕКО».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос між нами! На сьогоднішньому уроці торкнемося цікавої теми – збереження природи (довкілля) встановленими законами. Передусім покращимо свій настрій, зосередимо увагу завдяки вправі «Подарунок», яку ви добре знаєте.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу передає побажання своєму сусідові як своєрідний подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- У чому полягає суть християнської екології?
- На чому формується християнський світогляд у питанні екології?
- Яких змін можна очікувати, розвиваючи екологічне питання в руслі християнського вчення?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Щоб зберегти ввірену нам природу, Бог до наших сердець вклав моральний закон – голос нашої совісті, який заперечує, підбадьорює, спонукає до дій.

Окрім того, людина прописала цей закон на письмі – надала йому державного статусу. Він і називається Закон України про охорону природи. Кожна держава звертає велику увагу на питання охорони природи: прописує законодавчі акти, створює різноманітні рухи, організації, використовує масмедійний простір.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Природне середовище стало місцем реалізації людини. З часом освоєння цих просторів призводило до культивування, а інколи – й до деградації. Надмірне, жадібне використання довкіллям спричинило різні екологічні лиха. Тому актуальним ставало формування системи його збереження.

Ще в давнину існувало багато законів про збереження природи, авторами яких були керівники багатьох держав. Закон збереження лісових масивів належав царю Стародавнього Вавилону Хаммурапі. Жителі Монголії підпорядковувались багатьом століть закону Хуббілая, який забороняв полювання на тварин і птахів у період їхнього розмноження. За наказом індійського імператора Ашоки, складено цілий перелік звірів та птиць, які були недоторканими. Подібні за-

кони для збереження природи були запроваджені по цілій Європі трохи пізніше.

Наприкінці XVIII століття існувала низка указів, декретів про охорону окремих лісових масивів, представників фауни та флори в зв'язку зі зменшенням їхньої кількості чи повним зникненням. На території тодішньої Європи з'являються також закони про збереження водойм та їхніх мешканців.

У 1913 році у Швейцарії (м. Берн) відбувся перший Міжнародний з'їзд із проблем охорони природи. Його мета – впровадження розумної взаємодії людини з природою.

На сьогодні у світі існує багато природоохоронних законів. Вони служать для збереження природних багатств цих країн, різновидів їхньої фауни і флори. Наявність червоних книг, природоохоронних рухів, організацій, партій характеризує ставлення кожної держави до проблеми збереження довкілля.

В Україні діє низка законів, якими передбачені правові, економічні та соціальні основи організації охорони природи в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Передусім це Конституція. У статті 16 записано: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави».

У нашій країні діє Закон «Про охорону навколишнього природного середовища», який встановлює, що завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Крім того, в Україні ухвалено закони «Про природно-заповідний фонд України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про Червону книгу України», а також Лісовий кодекс України та низку інших нормативно-правових актів, які покликані охороняти, зберігати і відтворювати природу.

У країні функціонують численні організації, які співпрацюють зі всесвітньою спільнотою у справах збереження навколишнього середовища.

Важливо зацентувати увагу людства на справі охорони природи через призму християнської моралі, і тоді можна сподіватися кращих результатів.

Примітка: можна представити інформацію про види тварин або рослин, занесених до Червоної книги України в регіонах, де викладається дисципліна, а також провести бесіду, про заповідники і національні парки, наявні в цих регіонах або околицях.

2. Вправа «ЕКО».

Кожен учасник зустрічі стає консультантом Екологічної консультативної організації (ЕКО).

Складіть, будь ласка, перелік найважливіших питань екологічної проблематики вашого регіону, про які ви б хотіли розповісти населенню; які б консультації ви хотіли надати для розв'язання різних екологічних проблем, існуючих досі.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Які природоохоронні організації в світі ви знаєте?
- Яким чином суспільство реагує на порушення екологічного стану планети?
- Що необхідно актуалізувати світовій спільноті, яких заходів слід вжити для покращення світового природоохоронного руху?
- Які закони в Україні регулюють питання охорони, збереження і відтворення природи?

V. Домашнє завдання.

Напишіть, які, на вашу думку, можливі наслідки екологічних катастроф через людську діяльність у навколишньому середовищі вашого регіону.

Урок 31

Тема: Духовний образ людини та доля світу природи.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям духовного відродження людини та її взаємодії з навколишнім середовищем;
- спонукати учнів до активізації власного духовного відродження;
- виховувати почуття гідності та відповідальності.

Терміни: духовний образ, доля світу, внутрішня гармонія.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Вправа «Іспит совісті».

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Усмішка колом».

Христос посеред нас! Майже довершуючи вивчення курсу екологічної християнської етики, можемо зробити підсумки – наскільки змінився наш духовний образ. А відтак проаналізуємо, як це вплинуло на реалізацію себе у довіллі.

Завдання для вправи: передати по колу усмішку й коротеньке побажання своєму товаришеві на сьогодні.

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Які природоохоронні організації в світі ви знаєте?
- Яким чином суспільство реагує на порушення екологічного стану планети?
- Що необхідно актуалізувати світовій спільноті, яких заходів слід вжити для покращення світового природоохоронного руху?
- Які закони в Україні регулюють питання охорони, збереження і відтворення природи?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Змінивши себе, людина набуває нового духовного образу, стає справжнім практикуючим християнином. Від духовного образу людини залежить доля світу природи. Новий світогляд, нове бачення, нова діяльність кожного члена духовно оновленого суспільства впливають і на ставлення людини до оточення, довіллі. Тому важливою є реалізація програми духовного оновлення людини, що матиме вплив і на природокористування, природоохоронну діяльність людства в цілому.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

У цьому світі все взаємопов'язане та до усього творіння людина має вільний доступ, за словом Творця: «Бог прорік: «Створімо людину на Наш образ, на Нашу подобу; нехай володіє над глибинами морськими, і над птицями небесними, над тваринами та цілою землею і всім, чим вона наповнена» (Буття 1, 26).

Бог бачить людину не тираном, а розумним господарем над ввіреним йому довілліям. Трагедія гріхопадіння порушила гармонійний зв'язок між Богом і творінням, внаслідок чого людська природа отримала смертність і відчуття болю та псування. Гріх зашкодив та-

кож гармонійності у навколишньому середовищі: мир між різними видами тваринного світу змінився на боротьбу за виживання.

Доля навколишнього середовища залежить від гармонії духовного стану людини. Внутрішня гармонія людини впливає на стан природи. Доказом цього став всесвітній потоп. «Глянув Бог на землю. А ось вона зіпсована, бо кожне тіло занастило свою путь на землі» (Буття 6, 12). Саме тому Бог послав велике підняття рівня води, яким було знищено наслідки старого гріхопадіння. Але цим самим було вказано на можливість людини отримати прощення. Як пронизана гріхом земля з усім її творінням була омита водою потопу та очищена, так людина могла через омивання водою у Тайні Хрещення очистити себе від заплямованості гріха.

На шляху до духовного вдосконалення людина не залишає осторонь навколишній світ. Вона починає на нього дивитись іншими – духовними очима, пізнаючи в ньому діло рук Господніх. Людина як розумне творіння покликана Богом до духовного відродження та до відродження довілля, що відбувається через призму християнської моралі та відповідальності за власні вчинки. Духовно відроджений християнин – уже нове творіння, яке мислить по-новому, діє по-новому, будує свої взаємини з довіллям також по-новому. Як пише в одному зі своїх послань Патріарх Константинопольський Варфоломій, «Дух Божий веде людину до обожнювання, одночасно з'єднує її з довколишнім світом, щоб ми могли сприйняти цей світ як частину самих себе і поставитися до нього як до чогось священного, не зловживаючи ним і не беручи від нього надміру».

Нашим завданням є також відродити в собі справжнього практикуючого християнина, оскільки тільки так можна досягти успіху на шляху зміни світогляду людського суспільства.

2. Вправа «Існит совісті».

Завдання: відмежувавшись від сторонніх чинників, слід зосередитися на власних учинках та провести критичний самоаналіз щодо порушення собою норм моралі. Відтак скласти план дій для духовного відродження, особистісних змін.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Що нового сьогодні ви дізнались на уроці?
- Яким чином формуємо духовне відродження, зміни в людській особистості?
- Які негативні чинники в суспільстві впливають на порушення ставлення людини до природи?
- Як впливає духовний образ людини на долю світу природи?

V. Домашнє завдання.

Складіть план духовного відродження християн у вашому регіоні. Які зміни потрібно впроваджувати, щоб досягти успіху?

Урок 32

Тема: Відповідальність людини-християнина у справі охорони навколишнього середовища.

Мета:

- ознайомити учнів із поняттям відповідальності людини-християнина у сфері збереження довкілля;
- спонукати учнів до засвоєння набутих знань та використання їх на практиці;
- виховувати людину, яка цінує гідність Творця і діла рук Його.

Терміни: відповідальність, поміркованість, стриманість, чесність, справедливість.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».
2. Повторення пройденого матеріалу.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.
2. Практична робота.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Вправа «Подарунок».

Христос посеред нас! Вивчаючи курс християнської екологічної етики, крім ставлення до навколишнього середовища, ми змінюємо й ставлення до себе самих, формуємо свій духовний світ. Пропоную наразі сповнитися позитивних емоцій для подальшого гармонійного розвитку. Для цього використаємо знайому вправу.

Завдання для вправи: кожен учасник по колу висловлює побажання своєму сусідові як подарунок (любов, добро, здоров'я...).

2. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Яким чином формуємо духовне відродження, зміни в людській особистості?
- Які негативні чинники в суспільстві впливають на порушення ставлення людини до природи?
- Як впливає духовний образ людини на долю світу природи?

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Встановлення мотиваційного моменту.

Ми отримали в подарунок від Творця все, що нас оточує. Від перших днів райського життя Адама і Єви й дотепер природа зазнавала багатьох змін. Зникали одні й з'являлися нові види тваринного, рослинного світу. Невід'ємну роль у цьому процесі відіграє людська діяльність.

III. Оголошення теми уроку.

1. Виступ учителя.

Людина і навколишнє середовище пов'язані між собою Божими зв'язками родинності, взаємодією між собою та різними природними законами – фізичними, фізіологічними, хімічними та

іншими. Про це свідчать Святе Письмо, різні науки, життєвий досвід. Таким чином, довкілля стає не тільки запорукою майбутнього людства, але й пунктом, через який проходить вісь еволюції космосу для вдосконалення та вічності нового неба і землі.

Людський прогрес, новітні технології в галузі хімії та ядерної фізики мають гігантський вплив на довкілля, який перевищує весь вплив людства в історії його розвитку. Великі досягнення, які отримала людина в процесі наукового та технічного прогресу, можуть стати вагомою запорукою блага людства і довкілля, але водночас – і причиною масштабного лиха, катастроф, навіть загибелі довкілля й самого людства. Патріарх Константинопольський Варфоломій вважає, що «необмежене і ненаситне використання природних ресурсів є однією з основних причин руйнування навколишнього середовища». У своєму посланні на Новоліття 2014 року він звернувся з цього приводу до всіх людей із таким закликом: «...закликаємо всіх продовжувати проявляти пильність, свідомість і зібратися з силами, для того щоб повернутися до стану, який відображає, якщо не досконалий стан Адама і Єви у раю – стан вдячності, то хоча б стан присутності Божої благодаті і милості в людині».

Отже, перед людиною стоїть велика відповідальність за збереження довкілля. Людство має критично ставитись до своїх дій, стати на шлях екологічного навернення, до якого закликає Папа Римський Франциск в енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь»): «Насамперед воно (екологічне навернення – *Red.*) передбачає вдячність і безкорисливість, визнання, що світ – це дар любові Отця небесного. З цього випливає, що слід відрікатися без сподівання на винагороду і робити добрі вчинки не для того, щоб їх хтось побачив чи визнав: «*Нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі*» (Мт. 6, 3–4). Воно також передбачає сповнене любові усвідомлення, що ми не відокремлені від решти створінь, а об'єднані з іншими істотами Всесвіту в цінну всеохоплюючу спільноту».

Упущення моральних цінностей у господарській діяльності людини в навколишньому середовищі ускладнює розв'язання еко-

логічних проблем. Тому важливим є впровадження вчення християнства в суспільство як основу людської діяльності. Християнин у руслі вчення Євангелія про любов до всього живого може як член суспільства зробити вагомий внесок у суспільну справу охорони навколишнього середовища. Разом з іншими гуманістичними силами сучасності християнство може надати підтримку державним і громадським організаціям у справі збереження довкілля.

Загальнолюдські принципи зв'язку між Всесвітом і духовним вдосконаленням допоможуть вченим-гуманістам творчо підходити до збереження та збагачення довкілля, використовуючи різноманітні відкриття науки на Землі, в космосі на благо розквіту суспільства і довкілля в цілому. Таким чином, людина поставить на перше місце моральні ідеали, опускаючи тимчасові цілі, що супроводжуються нехтуванням прав інших. У такому разі на першому місці постане принцип любові і Біблійного вчення. Людина витворює новий світогляд, відповідно до якого діє у згоді з суспільною мораллю.

Християнин в сьогоденні не може залишатись осторонь актуальних проблем зникнення рідкісних видів фауни і флори, масового знищення лісових масивів, забруднення водних просторів. Вірний принципам християнського вчення, такий член суспільства повинен брати активну участь у програмах збереження довкілля, власним прикладом свідчити про можливість зміни світогляду, а відповідно, і дій.

2. Практична робота.

Дайте відповіді на запитання:

- Чому природу називають «другою Біблією»?
- Що означають такі слова з Біблії (Мк. 6, 15): «Ідіть... і проповідуйте Євангелію всьому створінню»? Якими способами людина може проповідувати Боже вчення братам меншим?
- Чи впливає духовне відродження / занепад людства на довкілля?

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

Урок 33

Питання для контролю:

- Яку роль в охороні природи відіграє людина?
- Яка відповідальність людини перед суспільством у природоохоронній справі?
- Що передбачає екологічне навернення, до якого закликає Папа Римський Франциск у енцикліці «*Laudato Si*» («Славен будь»)?

V. Домашнє завдання.

Напишіть мінівір на тему «Моя відповідальність перед природою». Розкрийте поняття відповідальності людини перед природою, описавши приклади конкретних вчинків та можливих утворень, рухів, гуртків із природоохоронної справи.

Тема: Підсумковий урок.

Мета:

- підбити підсумки курсу «Християнська екологічна етика»;
- повторити основні поняття, вивчені в межах курсу;
- навчитися застосовувати теоретичні знання на практиці;
- виховувати справжнього християнина – модель сучасної людини на основах принципів християнства.

Терміни: духовний образ, відповідальність, чесність, справедливність.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання.
2. Встановлення мети й очікуваних результатів уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Повторення пройденого матеріалу.
2. Встановлення мотиваційного моменту.

III. Творча робота учнів.

IV. Узагальнення й систематизація знань учнів.

1. Підсумок уроку.

V. Нагородження відзнаками.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Привітання. Христос між нами!
2. Встановлення мети і очікуваних результатів уроку.

На сьогоднішньому уроці підсумуємо усе те, що ми з вами вивчили з курсу «Християнська екологічна етика». Але спершу коротко нагадаємо собі матеріал попереднього уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Повторення пройденого матеріалу.

Питання для контролю:

- Яку роль в охороні природи відіграє людина?
- Яка відповідальність людини перед суспільством у природоохоронній справі?
- Що передбачає екологічне навернення, до якого закликає Папа Римський Франциск в енцикліці «*Laudato Si*» («*Слава вен будь*»)?

2. Встановлення мотиваційного моменту.

Маючи великий обсяг знань, кожен із вас може вже на професійному рівні взяти участь у підсумковому уроці.

III. Творча робота учнів.

Орієнтовні теми конференції:

- «Майбутнє планети в наших руках».
- «Шлях до гармонії природи через християнську мораль».
- «Моя роль у справі збереження довкілля».
- «Суспільство майбутнього».

IV. Узагальнення й систематизація знань.

1. Підсумок уроку.

Питання для контролю:

- Чому «людина – навколишнє середовище – Бог» тісно пов'язані між собою?
- Навіщо Бог створив світ?
- Чому людина стала вершиною творіння у Божих планах?
- Якою має бути самооцінка кожної людини?
- Як слід ставитися до критики стосовно себе?
- Яке покликання на землі має кожна людина?
- Який зміст життя людини на Землі?
- Що слід змінити в світогляді суспільства?
- Яка відповідальність людини перед суспільством у природоохоронній справі?

- Як впливають порушення гармонії зв'язку «людина – Бог» на навколишнє середовище?
- Як гармонізувати взаємини «Бог – людина – створіння»?
- Як впливають держави різних рангів на формування розподілу ресурсами довкілля?
- Які чинники впливають на несправедливий розподіл ресурсів довкілля?

V. Нагородження відзнаками.

За активну участь у вивченні курсу «Християнська екологічна етика» вчитель довільно обирає предмети для відзнаки учнів: значки, грамоти, подяки тощо.

Після цього рекомендовано зробити загальне фото і передати естафету вивчення цієї дисципліни наступним учасникам, вручити їм назву, символіку, статут створеної природоохоронної організації школи з можливістю вдосконалення, творчого розширення, більшої активізації.

Післямова

Опанувавши курс християнського екологічного навчання, кожен із вас має сформоване розуміння найактуальнішої проблеми людства – збереження довкілля. Адже у клопотах будня ми не помічаємо кинутого під ноги папірця, забрудненої водойми, зламаного дерева. Здавалось би, нічого особливого, проте саме з цього починається глобальна проблема. І в певному періоді її розв'язання може стати неможливим.

Людина і навколишнє середовище пов'язані між собою Божими зв'язками родинності, різними природними законами – фізичними, фізіологічними, хімічними та іншими. Про це свідчать Святе Письмо, різні науки, життєвий досвід. Таким чином, довкілля стає не тільки запорукою майбутнього людства, але й пунктом, через який проходить вісь еволюції космосу для вдосконалення та вічності нового неба і землі.

Поки є час, наш обов'язок як християн зробити все, щоб оминати екологічну катастрофу, наслідком якої може стати знищення цивілізації. Хіба метою людства є занепад суспільства та знищення життя на планеті? Завтра вже може бути запізно!!! Пам'ятайте про це.

Є три головні тези, і третя – адресована нам:

- ❖ Бог пробачає завжди.
- ❖ Людина пробачає інколи.
- ❖ Природа не пробачає ніколи!

Не будьте байдужими до цих слів, бо вже завтра вони можуть стати неминучим вироком суспільству. Збережімо дар Божий – наше довкілля таким, яким нам дарував його Бог.

Хай щастить вам у цій нелегкій, але почесній місії.

Література

1. Святе Письмо. – Мадрид: Cometic, S. L. Pl. de los Fueros, 1988. – С. 352.
2. Бачити Боже творіння Новими Очима: молитовник-требник за збереження довкілля [Текст] / [уклад.: Михайло Біланич, Олександр Бокотей]. – Вид. 2-ге, допов. – Ужгород: [б. в.], 2011. – 102 с.
3. Біланич М. М. До питання про екологічне виховання в системі дошкільної освіти та в сімейному колі [Текст] / М. М. Біланич, О. М. Бокотей // Педагогічний пошук, 2013. – №4. – С. 6-8.
4. Борейко В. Е. Экологическая этика в школе. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 2004. – 68 с.
5. Борейко В. Е. Краткий курс экологической этики. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 2004. – 72 с.
6. Борейко В. Е. Прорыв в экологическую этику, издание пятое, дополненное / В. Е. Борейко; Киев. Эколого-культ. центр. — К.: Логос, 2013. – 168 с.
7. Відповідальність за створіння та енергетичні виклики сьогодення в Східній Європі / за заг. ред. О. Бокотей. – Ужгород: Повч, 2011. – 125 с.
8. Екологічна енциклопедія. Том 1. – Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – 432 с.
9. Папа Франциск. Енцикліка «Fratelli tutti». – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://jesuits.org.ua/?p=2942>.
10. Папа Франциск. Енцикліка «Laudato Si». – Дрогобич: Коло, 2019. – 183 с.
11. Заповідна справа в Україні / за заг. ред. М. Гродзинського, М. Стеценка. – Київ: Географіка, 2003. – 306 с.
12. Збалансований розвиток України – шлях до здоров'я і добробуту нації: Матеріали Українського екологічного конгресу 21 вересня 2007 р. – Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 387–390.
13. Компендіум соціальної доктрини церкви. – Київ: Кайрос, 2008. – 549 с.
14. Марушевський Г. Б. Етика збалансованого розвитку. – Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – 440 с.

Навчально-методичний посібник

Бабічин Юрій Юрійович
Шпір Борис Борисович

РОЗРОБКИ УРОКІВ ІЗ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕТИКИ

За загальною редакцією Олександра Бокотея

Літредактор: *Наталія Гумен-Біланіч*
Технічний редактор і коректура: *Василина Куклишин*
Верстка, макетування: *Юрій Гандера*
Дизайн обкладинки: *Василина Куклишин*

Видавництво «Карпатська вежа»
ISBN 978-966-8269-74-5
Віддруковано ФОП «Наумченко»

Підписано до друку 23.03.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний, друк офсетний.
Тираж 500 примірників.

ПОСІБНИК ПРИЗНАЧЕНИЙ ВИКЛЮЧНО
ДЛЯ БЕЗКОШТОВНОГО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ.
В електронному вигляді він доступний
на сайті IERS – www.iers.org.ua
або за посиланням QR-коду –

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ЗТ №29 від 24.02.2006 р.